OM FINSKSPRÅKIGA UNIVERSITETSSTUDERANDES ACCEPTABILITETSBEDÖMNING AV SVENSKA MODALA UTTRYCK

Pro gradu-avhandlig i nordisk filologi vid Jyväskylä universitet
Hösten 2000

Kaj Pieniniemi

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Humanistiska fakulteten	Institutionen för nordiska språk
Författare Kaj Pieniniemi	
Titel Om finskspråkiga universitetstuderandes acceptabilitetsbedömning av svenska modala uttryck	
Ämne nordisk filologi	Typ av avhandling pro gradu
Avhandlingen färdig 15.11.2000	Antalet sidor 56

Sammandrag

I denna pro gradu-avhandling redogörs för de fel som universitetsstuderanden av nordisk filologi har begått i bruket av modala verbformer som motsvarighet till finskans konditionalis i ett grammatikalitetstest, liksom för de faktorer som påverkar valet mellan *skulle*-uttryck och konstruktioner med motsvarande modala verbformer. Avsikten är att ta reda på i vilken mån vitsorden i svenska (studentexamen/slutbetyg), allmän skolframgång i gymnasiet, lång resp. kort lärokurs i svenska, allmän språkbegåvning, aktiva språkkontakter, vistelsen i Sverige och tvåspråkighet i familjen är faktorer som kan inverka på dessa. Materialet insamlades med en tvådelad enkät. Den första delen insamlade bakgrunsinformation om försökspersonerna och den andra bestod av testsatser av tre typer: grammatiska satser, ogrammatiska satser med fel karaktäristiska för finskspråkiga och ogrammatiska satser med för dem okaraktäristiska fel. I analysen delades studerandena efter vissa kriterier i mindre grupper som sedan jämfördes med varandra. Som analyseringsteknik användes t-testet. Analysen av det insamlade materialet bidrog till följande slutsatser. Vitsordet i svenska vid studentexamen och allmän språkbegåvning är faktorer som inverkar på det grammatiskt rätta bruket av modala uttryck och studenter som är både språkbegåvade och har haft utmärkt skolframgång i gymnasiet behärskar användningen av modala uttryck bättre än de studenter som inte har dessa karakteristika. Om faktorer som påverkar valet mellan *skulle*-uttryck och konstruktioner med modala verbformer kan konstateras att de försökspersoner som varit bosatta i Sverige i 6 eller fler år tenderar att använda fler *skulle*-uttryck än de som inte alls vistats i Sverige. Dessutom tenderar studieobjekt som är mindre språkbegåvade, i vitsord mätt (högst 3 språk varav ett vitsord högst 9) att använda fler *skulle*-uttryck och färre modalaverbformskonstruktioner än testgruppen i övrigt. De försökspersoner som hade vitsordet 8 eller sämre i slutbetyget från gymnasiet visade klara brister i bedömningen av modala uttryck. De använde klart färre konstruktioner med modala verb.

Uppslagsord acceptabilitetstest, grammatikalitetstest, modala uttryck

Bibliotek/Förvaringsplats
Aallon kirjasto

Övriga uppgifter

INNEHÅLL

1 INLEDNING 1

2 MODALITET 2
2.1 Begreppet modalitet 2
2.2 Modala skalor 3
2.2.1 Allmänt 3
2.2.2 Den aletiska modaliteten 4
2.2.3 Den deontiska modaliteten 4
2.2.4 Den epistemiska modaliteten 5
2.3 Faktivitet, icke-faktivitet och kontrafaktivitet 6
2.4 Temporal och modal avlägsenhet 7

3 KONDITIONALA SATSFOGNINGAR OCH NÄRSTÅENDE SATSFOGNINGS- OCH SATSTYPER 9
3.1 Fullständig konditional satsfogning 9
3.2 Självständiga konditionala bisatser 10
3.3 Önskebetecknande konditionala satser och että- respektive att satser 10
3.4 Satser som liknar huvudsatsen i den fullständiga konditionala satsfogningen... 11
3.5. Koncessiv satsfogning 12
3.6 Komparativ satsfogning 13

4 INLÄRNING AV ORD 13
4.1 Allmänt 13
4.2 Ordens grundbetydelse 14
4.3 Inlärning av ord i tvärspråkligt perspektiv 14
4.4 Transfer 15
4.4.1 Allmänt om transfer 15
4.4.2 En klassifikation av transfer 15
4.4.3 Transfer vid inlärning av ord 16

5 OM MATERIAL OCH METODER 17
5.1. Allmänt om metoder 17
5.2 Kvalitativa och kvantitativa metoder 17
5.3 Problematik med enkätundersökning 19
5.4 Grammatikalitetstest 20
5.5 Allmänt om materialinsamling 21
5.6 Beskrivning av testet 22
5.7 Försökspersonerna 22
5.8 Bakgrundsfaktorerna 23
5.9 Om statistiska metoder 25
5.9.1 Några termer 25
5.9.2 Deskriptiv statistik 27
5.9.3 Signifikansprövning av medelvärdesskillnader 27

6 ANALYS OCH RESULTAT 29
6.1. Allmänt om analysen 29
6.2 Allmänt om hela gruppen 29
6.2.1 Vitsordens påverkan 29
6.2.2 Studeranden som varit bosatta i Sverige 31
6.2.3 Karakteristiska fel 31
6.3 Påverkande faktorer vid val av ogrammatiskt modal konstruktion 33
6.3.1 Vitsord i svenska som påverkande faktor 33
6.3.2 Lärokurs i svenska som påverkande faktor 35
6.3.3 Skolframgång som påverkande faktor 35
6.3.4 Språkbegåvning som påverkande faktor 36
6.3.5 Speciell språkbegåvning och utmärkt skolframgång som påverkande faktor.. 37
6.3.6 Språkkontakter som påverkande faktor 38
6.3.7 Vistelse i Sverige som påverkande faktor 39
6.3.8 Tvåspråkighet i familjen som påverkande faktor 39
6.4 Val mellan skulle-uttryck och modalaverbformer 40
6.4.1 Vitsord i svenska som påverkande faktor 41
6.4.2 Lärokurs i svenska som påverkande faktor 42
6.4.3 Skolframgång som påverkande faktor 43
6.4.4 Språkbegåvning som påverkande faktor 44
6.4.5 Språkkontakter som påverkande faktor 45
6.4.6 Vistelse i Sverige som påverkande faktor 46
6.4.7 Tvåspråkighet i familjen som påverkande faktor 47
6.4.8 Studieort som påverkande faktor 47

7 SAMMANFATTNING 50

LITTERATUR 52

BILAGA: TEST 54

1 INLEDNING

I denna pro gradu -avhandling redogörs för hur studerande i årskurs 1 i nordisk filologi vid Vasa, Åbo, Tammerfors och Jyväskylä universitet behärskar bruket av modala uttryck i svenskan som motsvarighet till finskans konditionalis, samt vilka faktorer som kan påverka inlärning och bruk av modala uttryck. Studien avser också att utreda om det förekommer någon skillnad i frekvensen mellan *skulle*-uttryck och modala verbformer och vilka faktorer som påverkar då.

I studien bedömer studenterna en serie testsatser som antingen grammatiska eller ogrammatiska. Testsatserna består av olika konditionala och koncessiva satser, där försökspersonen bör välja mellan modala verbformer och *skulle*-uttryck som motsvarighet till finskans konditionalis. Bland testsatserna fanns satser av tre typer: grammatiska satser, ogrammatiska satser med fel karaktäristiska för finskspråkiga och ogrammatiska satser med för dem okaraktäristiska fel. Testresultaten betraktas genom filtret av olika variabler, så som skolframgång, språkkontakter osv. Syftet är att se om det finns några skillnader, dels hos de studenter som har klarat sig bra i gymnasiet, dels hos dem som har aktiva språkkontakter med svenskspråkiga, och hur dessa påverkar tillägnandet av modala uttryck. Enligt min åsikt är det fråga om det "språköra" vi har och hur det utvecklas. De som dagligen använder eller är i kontakt med svenska borde ha nytta av det.

Denna avhandling har två delar. Den första, den s.k. teoridelen, inleds med ett kapitel om modalitet, där viktiga termer berörande modalitet förklaras och de modala skalorna presenteras i all korthet. I avsnittet om de konditionala satserna och satsfogningarna presenteras de typer av satser och satsfogningar som testats mes försökspersonerna berättas kort om materialinsamlingen till pro gradu-avhandlingen och om olika möjliga forskningsmetoder. Därefter följer av några ord om ordinlärning och faktorer som påverkar den. Teoridelen avslutas med ett avsnitt om statistiska metoder. I den andra delen, den s.k. analysdelen, analyseras materialet och presenteras resultaten. Slutligen följer ett sammandrag med slutsatser. Detta arbete har avgränsats på så sätt att den granskar modala uttryck i konditionala satsfogningar och närstående satsfognings- och satstyper, men i detta arbete presenteras och redogörs endast för de varianter av konditionala satsfogningar och närstående satsfognings- och satstyper som använts i samband med det utförda grammatikalitetstestet.

2 MODALITET

2.1 Begreppet modalitet

Termen modalitet har använts för att syfta på ett relativt stort antal av uppenbart olika företeelser inom lingvistiken och logiken. Ibland har modalitet begränsats till uttryck för nödvändighet och möjlighet, andra gånger har det använts som "täckmantel" för uttryck för talarens attityder. (Kiefer 1987: 67).

Modalitet utgör ingen klar och enhetlig kategori i språken. Den har behandlats av olika forskare ur olika synvinklar. Vill man betrakta modalitet i en vidare bemärkelse som en semantisk kategori ingår t.ex. olika satstyper och talhandligar i den (se t.ex. Muittari 1987). Men modaliteten kan även betraktas mera inskränkt och då koncentrerar man sig på olika modala skalor (Hakulinen & Karlsson 1995: 73).

Ur ett traditionellt lingvistiskt perspektiv ses talarens attityder som det väsentliga eller förhållandet till det som sägs som det väsentliga vid beskrivning av modalitet. Då kan modaliteten definieras exempelvis som talarens inställning till verkligheten, talarens bedömning av sakförhållandena, eller talarens kognitiva, emotionella eller viljebaserade bedömningar av sakförhållandena m.a.o."talarens attityder" (Kiefer 1987: 73).

I allmänhet uppfattas modaliteten som en semantisk kategori som berör inställning till handlingen eller dess verklighets status. *Nödvändighet* (N) och *möjlighet* (M) är de viktigaste *modalitetskategorierna*. Med nödvändighet syftar man bl.a. på, att *propositionen* (*p*) nödvändigtvis är sann eller att man är tvungen till något. Med möjlighet konstaterar man bl.a. att något är tänkbart eller tillåtet. (Muittari 1987: 80). I naturliga språk kan modalitet uttryckas på flera olika sätt; modaladverb, modaladjektiv, modalverb, modala verbformer (se avsnitt 4.2.4). Följande presentation är nödvändig eftersom möjlighetskategorierna nödvändighet och möjlighet i viss mån påverkar valet mellan modala verbformer och *skulle*-uttryck som motsvarighet till finskans konditionalis.

Den traditionella modallogiken definierar förhållandet mellan nödvändighet och möjlighet med hjälp av negation (se t.ex. Muittari 1987: 80, Kiefer 1987: 68, Lyons 1977: 787-788).

(1) a. $Np = \sim M \sim p$

b. $Mp = \sim N \sim p$

I klartext heter (1a): Om *p* är nödvändigtvis sann är det inte möjligt att dess negation är sann. (1b): Om *p* är möjligtvis sann, är dess negation nödvändigtvis inte sann. Förutom dessa är två följande implikationer gällande.

(2) a. $Np \rightarrow p$

b. $p \rightarrow Mp$

(2a) betyder: Om *p* är nödvändigtvis sann är följden att *p* är sann. (2b) innebär: Om *p* är sann är följden att det är möjligt att p är sann. Detta kan demonstreras med följande exempel.

(3) a.	Hundar måste vara djur	→	hundar är djur
b.	Hundar kan vara aggressiva	→	det är möjligt att hundar är aggressiva

Genom att utnyttja likvärdigheten i (1a) och (1b) kan satserna i (3a) och (3b) parafraseras med (4a) resp. (4b).

(4) a. Det kan inte vara fallet att hundar inte är djur.

b. Det är inte nödvändigtvis så att hundar inte är aggressiva.

Märk att propositionen i (3a) *Hundar är djur* är analytisk och därför nödvändigtvis sann, medan propositionen i (3b) *Hundar är aggressiva* är syntetisk (den är potentiell) och därför möjligtvis sann.

2.2 Modala skalor

2.2.1 Allmänt

Olika forskare har delat in modaliteten i olika grupper på olika sätt. Hakulinen och Karlsson

Olika forskare har delat in modaliteten i olika grupper på olika sätt. Hakulinen och Karlsson (1995: 262-264) har gjort en grundläggande indelning i *aletisk* eller *logisk, epistemisk* och *deontisk* modalitet. Dessutom nämns även den *dynamiska* modaliteten. Von Wright (1951: 1-2) skiljer på fyra typer av modalitet: aletisk, modalitet för sanning; epistemisk, modalitet för vetande; deontisk, modalitet för förpliktelse och existentiell, modalitet för existens.

Palmer (1986: 102) har en synnerligen intressant tudelning av modaliteten. Han skiljer mellan epistemisk och icke-epistemisk modalitet. Detta gör han på grund av att epistemisk modalitet skiljer sig så tydligt från de övriga typerna av modalitet. Senare har dock Palmer (1979) gjort en ny uppdelning av modaliteten delvis i von Wrights fotspår: med en grundläggande indelning i epistemisk, deontisk och dynamisk modalitet. Jag kommer i det följande redogöra mycket kort för den aletiska och deontiska modaliteten och behandla den epistemiska modaliteten mer noggrant.

2.2.2 Den aletiska modaliteten

Den aletiska modaliteten uttrycker sanningen hos propositionen. Modalitetsmarkörerna är möjlighet och nödvändighet. En aletiskt möjlig proposition är sann i en logiskt möjlig värld, medan en aletiskt nödvändig proposition är sann i alla logiskt möjliga världar. (Muittari 1987: 81.) Den aletiska modaliteten har få uttryck i naturliga språk och är därledes sällsynta.

2.2.3 Den deontiska modaliteten

Den deontiska modaliteten uttrycker tillåtelse och plikt. Något får eller bör göras. Istället för de modala markörerna *nödvändighet* (N) och *möjlighet* (M) kan de två deontiska markörerna *obligatorisk* (O) och *tillåten* (T) utnyttjas. Någonting anses vara obligatoriskt eller tillåtet i hänsyn till någon moralsyn eller lag. (Kiefer 1987: 69-70).

(5) a. $Op = \sim T \sim p$

b. $Tp = \sim O \sim p$

Om *p* är obligatorisk, kan dess negation inte vara tillåten (jfr (5a)). Om *p* är tillåten, kan dess

negation inte vara obligatorisk (jfr (5b)). Däremot håller inte implikationerna i (6a) och (6b).

(6) a. $Op \rightarrow p$

b. $p \neq Tp$

(6a) betyder att obligatoriet av *p* inte förutsätter *p*. I (6b) förutsätter p inte att *p* är tillåtet. (Kiefer 1987: 69-70). Muittari (1987:84) tar upp deontisk modalitet vidsträcktare än Kiefer. Förutom att handlingen kan vara obligatorisk eller tillåten, kan den vara förbjuden att utföra eller någon kan t.o.m. frigöras från plikten att utföra en handling.

2.2.4 Den epistemiska modaliteten

Den epistemiska modalitetens särställning bland de olika typerna av modalitet har framhävts av många forskare. Enligt Palmer (1979: 41) skiljer den sig både syntaktiskt och semantiskt sett tydligt från de övriga typerna och är dessutom mest regelbunden och fullständig. Epistemisk modalitet är mera propositionernas modalitet än modalitet för tillstånd, händelser och handlingar, eftersom den epistemiska modaliteten berör personers kunskap om hur saker och ting förhåller sig i världen.

Hakulinen & Karlsson (1995: 263) påpekar att den epistemiska modaliteten är den mest frekventa i naturliga språk. Den uttrycker talarens förhållning till propositionens sanning, speciellt då han vet eller tror sig veta att propositionen är sann eller falsk, eller då han håller propositionen säker eller osannolik.

Epistemisk modalitet har att göra med talarens förhållning till propositionens sanningsenlighet, dvs. talaren bedömer propositionens sanningshalt mot det han vet eller tror sig veta om saken i fråga. M.a.o. berör den epistemiska modaliteten personers kunskap om hur saker och ting förhåller sig i världen. Det är detta Palmer syftar på med "propositionernas modalitet".

Det finns två typer av epistemisk modalitet, nämligen *subjektiv-* och *objektiv epistemisk modalitet.* Objektiv epistemisk modalitet innebär att modaliteten hos ett uttryck baserar sig på en

värld som är extern för talaren. Subjektiv epistemisk modalitet innebär att talaren uttrycker sina egna attityder, sin egen vilja osv. (Lyons 1995: 330.) Det jag fortsättningsvis kommer att syfta på som epistemisk modalitet avser jag den subjektiva varianten. Den objektiva varianten behandlas ej i detta arbete.

Uttrycken för den epistemiska modaliteten varierar väldigt mycket i olika språk. Något språk kan ha ett mycket utvecklat system för detta ändamål medan ett annat språk klarar sig med mindre komplexa system. Palmer (1986) ger flera exempel på många utomeuropeiska språk som har speciella morfem eller partiklar för yttrandet av epistemisk modalitet. Detta gör modaliteten väldigt nyanserad och utvecklad.

I finskan och svenskan är det epistemiska systemet däremot mindre utvecklat och nyanserat, men inte på något sätt mindre komplicerat. De vanligaste uttrycken för epistemisk modalitet i svenskan och finskan presenteras i det följande:

1. Modala adverb: *knappast, kanske, förmodligen* m.fl.
   muka, tuskin, varmasti m.fl
2. Modala adjektiv: *möjlig, säker, tänkbar* m.fl.
   varma, välttämätön m.fl.
3. Modala hjälpverb: *skola, måste* m.fl.
   voida, saattaa, täytyä m.fl.
4. Verbets modusformer: imperativ, konditionalis, potentialis m.fl.

Förutom de nämnda sätten kan epistemisk modalitet uttryckas på andra sätt. Nämnvärda är bl.a. stående uttryck som *ha lov att göra ngt*, *vara tvungen till ngt* m.fl. Jag kommer i fortsättningen att betrakta närmare finskans konditionalis och dess svenska motsvarigheter: modala verbformer och *skulle*-uttryck, som uttrycker epistemisk modalitet.

2.3 Faktivitet, icke-faktivitet och kontrafaktivitet

Faktivitet, icke-faktivitet och *kontrafaktivitet* är begrepp som är fast förknippade med subjektiv epistemisk modalitet. Dessa begrepp har med satsens sanningsvärde att göra, alltså det som

talaren anser sig veta eller inte veta om det sagda. Predikat kan klassificeras som faktiva, icke-faktiva eller kontrafaktiva beroende på vilket av dessa värden de tillordnar sin underordnade predikation (Muittari,1987: 86). Detta belyses bäst med hjälp av några exempel. Efter exemplen följer bisats propositionen.

(7)a. Olle såg att Lisa misshandlade sin lille bror → Lisa misshandlade sin lille bror
b. Olle fruktade att Lisa misshandlade sin lille bror /→ Lisa misshandlade sin bror
c. Olle ljög att Lisa misshandlade sin bror /→ Lisa misshandlade sin bror

I mening (7a) är predikatet faktivt dvs. talaren binder sig vid sanningen hos bisatsens proposition: Lisa misshandlade sin lille bror. Talaren anser sig veta, här genom synkontakt, att Lisa misshandlar sin lille bror. Det handlar här således om en faktiv presupposition.

I mening (7b) är predikatet icke-faktivt dvs. talaren binder sig varken vid sanningen eller falskheten hos bisatspropositionen: Lisa misshandlade sin bror. Talaren har anledning att tro att Lisa misshandlade sin lille bror, men kan inte vara helt säker om utsagans förhållande till verkligheten. Det är fråga om en s.k. potentiell presupposition dvs. det är möjligt att Lisa misshandlade sin lille bror, men det är inte absolut säkert att saken är så.

I mening (7c) är predikatet kontrafaktivt dvs. talaren binder sig vid falskheten hos bisatspropositionen: Lisa misshandlade sin lille bror. Talaren anser sig veta att saken inte är så eftersom Olle ljög om saken, och ingen misshandel har ägt rum. Presuppositionen sägs då vara irreal.

2.4 Temporal och modal avlägsenhet

I flera språk kan dåtidsbetecknande tempusformer förutom att syfta på temporal avlägsenhet från nuet också syfta på modal avlägsenhet från den verkliga världen. Det är också fallet i svenskan; preteritum- och pluskvamperfektumformer kan beteckna antingen temporal eller modal avlägsenhet.

(8) a. Jag vann på lotto.

b. Jag skulle jubla om jag vann på lotto.

Satsen i (8a) är ett bra exempel på att preteritumformen beskriver en värld eller ett världstillstånd som härskade före det verkliga världstillståndet. Preteritumformen i (8a) betecknar alltså temporal avlägsenhet från nuet. I (8b) har preteritumformen däremot inget med temporal avlägsenhet att göra. Bisatsens utsaga kan hända samtidigt med huvudsatsens handling. Det är alltså fråga om en möjlig värld som kan vara samtidig med den verkliga världen. Preteritumformen i (8b) betecknar modal avlägsenhet från den verkliga världen. (Muittari 1987: 89).

Den modala tolkningen av preteritumformen resp. pluskvamperfektumformen är delvis beroende på kontexten. Muittari (1987: 90) nämner här den s.k. kontrafaktiva eller potentiella tolkningen av dessa former. Jfr:

(9) a. Kalle hade bara tre rätt på lotto idag. Han skulle ha jublat om han hade vunnit.

b. Det är osäkert om Kalle har vunnit på lotto. Han skulle ha jublat om han hade vunnit.

I (9a) tolkas pluskvamperfektumformen kontrafaktivt, dvs. vi vet att Kalle inte vunnit något eftersom man måste ha fyra rätt för att vinna något. Antagandet kan sägas vara irrealt. I (9b) är tolkningen annorlunda. Det är inte uteslutet att bisatsens handling är sann. Det handlar här enligt Sundqvist (1955: 160) om "icke irreala antaganden med förskjuten tidssyftning". Om fall av denna typ använder han termen det potentiella fallet, som en korrektare beteckning för företeelsen. Motsvarande satser med kontrafaktiv proposition kommer fortsättningsvis refereras till som irreala, och satser med proposition som inte anses vara kontrafaktiva refereras till som potentiella.

3 KONDITIONALA SATSFOGNINGAR OCH NÄRSTÅENDE SATSFOGNINGS- OCH SATSTYPER

3.1 Fullständig konditional satsfogning

En fullständig konditional satsfogning är konstruerad av en bisats, som uttrycker ett villkor, och en huvudsats, som anger följden av det i bisatsen anförda villkoret. Satsfogningen kan även vara ofullständig då något av leden underförstått eller ofullständigt uttryckt. (Muittari 1978: 6). Jag kommer i det följande ge en begränsad presentation av konditionala bisatser. Jag kommer bl.a. hoppa över användningen av indikativformer, och användningen av modala verbformer är begränsad till de varianter som används senare i "testet". Jag kommer att redovisa varje fall för sig.

(1) a. Om Pekka hade pengar, skulle han köpa ett hus.
b. *Om jag skulle vara rik, skulle jag köpa en ny bil.
c. *Om natten är kortare, vore dagen längre.

I (1a) - (1c) handlar det om irreala konditionala bisatser, dvs. bisatsen innehåller en presupposition som anger det verkliga sakförhållandet; den talande anser sig veta hur det förhåller sig med saken i den verkliga världen. I (1a) är presuppositionen: Pekka har inte pengar, i (1b): jag är inte rik och i (1c): natten är inte kortare. I dessa satser är alltså bisatsens utsaga irreal. I svenskan används vid det irreala fallet bara modala verbformer som motsvarighet till finskans konditionalis (Muittari 1978: 8).

Satsen i (1b) är grammatiskt felaktig. Hugo Bergroth (1992: 116-117) konstaterar att vårt språköra (läs: det finlandssvenska) tillåter missbruket av *skulle* vid konstruktioner av den anförda typen. Satser av typen (1c) är grammatiskt felkonstruerade (bryter mot tempus och modusharmonin) och de borde inte förorsaka några problem för vårt språköra.

Vid det potentiala fallet är modala verbformer och *skulle*-uttryck i regel liktydiga förutom då huvudsatsen har oförskjuten tidssyftning (se Sundqvist 1955: 156, Muittari 1978: 10).

(2) a. Jag kan hjälpa dig, om du skulle råka illa ut.

b. *Jag kommer och hälsar på dig, om jag inte vore hemma, när du kommer.

Vid satser av typen (2a) och (2b) används skulle uttryck som motsvarighet till finskans konditionalis. Modala verbformer kan inte användas. (Muittari 1978: 10.)

3.2 Självständiga konditionala bisatser

Självständiga konditionala bisatser kan delas i två grupper: satser som betecknar en önskan och satser som betecknar en modest uppmaning. Huvudsatsen uteblir, dvs. den är underförstådd.

(3) a. Om jag bara vore ung!

b. *Om jag bara skulle ha pengar!

c. *Om jag bara är hemma!

Vid irreala självständiga konditionala bisatser av typen (3a) - (3c) anges finskans konditionalis med modala verbformer i svenskan. *Skulle*-uttryck och indikativ är inte brukbara. Vid uppmaningar är även indikativ och vissa hjälpverb användbara (se Muittari 1978: 11-12).

(4) a. Om vi skulle gå hem till mig!

b. *Om vi gick hem till mig!

I satser av den anförda typen, där finskans konditionalis betecknar en modest uppmaning eller ett hövligt förslag, som man riktar till sig själv eller andra jämte sig själv, använder man i svenskan *skulle*-konstruktionen (SAOB S: 4569). Användningen av modala verbformer är inte möjlig vid satser av denna typ.

3.3 Önskebetecknande konditionala satser och että- respektive att satser

Satser som inleds med huvudsatser som anger något ur den talandes sida positivt, dvs. satser som inleds med huvudsatser av typen *det vore bra, det vore rätt* osv.

(5) a. Det vore trevligt, om du kunde komma.

b. *Det skulle glädja mig, om du skulle komma med.

c. *Det vore bra, om solen skiner

I satser av denna typ (5a) - (5c) används som motsvarighet till finskans konditionalis endast modala verbformer i svenskan. *Skulle* -konstruktioner används inte i rikssvenskan. (Bergroth 1992: 120.) Bisatser med indikativ presens kan inte begagnas i samband med denna konstruktion. Då huvudsatsen anger något negativt ur den talandes sida är de modala verbformerna och *skulle*-uttrycken liktydig (se Muittari 1978: 13).

I *att*-satser inledda av en huvudsats med önskebetecknande verb med förskjuten tidssyftning, då önskan betraktas som irreal eller potentiell, motsvaras finskans konditionalis av modala verbformer i svenskan. *Skulle*-uttryck används inte i riksspråket. Om det önskebetecknande verbet i huvudsatsen har oförskjuten tidssyftning vid det potentiala fallet är även *skulle*-uttryck möjliga. (Muittari 1978: 12.) Indikativ kan inte användas i *att*-satsen när huvudsatsen har ett verb med förskjuten tidssyftning. Jfr:

(6) a. Jag skulle önska att han vore död.

b. *Jag skulle önska att jag en vacker dag skulle bli lärare.

c. *Jag önskade att jag är hemma.

3.4 Satser som liknar huvudsatsen i den fullständiga konditionala satsfogningen

I dessa typer av satser är villkoret ofullständigt uttryckt eller underförstått (Muittari 1978: 15). Här behandlas dock enbart hövliga frågor och förslag samt mildrandet.

(7) a. Skulle ni kunna flytta på er litet?

b. ?Kunde ni flytta på er litet?

c. *Skulle ni flytta på er litet?

d. *Flyttade ni på er litet?

I dylika modesta uttryck som ovan (7a) - (7c) har frasen *skulle kunna* + inf. och *kunde* + inf.

närmast fått en karaktär av stående uttryck. Modalt *preteritum* eller *skulle*-uttryck används ej i svenskan. (Muittari 1978: 16.)

(8) a. Bordet är dukat!
b. *Bordet vore dukat!
c. *Bordet skulle vara dukat!

Mildrandet med modala verbformer är i hövliga och försiktiga meddelanden vanligt i finskan. *Skulle*-uttryck och modala verbformer används inte i svenskan. Undantag gör verbet *ha,* då man kan använda modalt preteritum. (Muittari 1978: 17.)

3.5 Koncessiv satsfogning

Då bisatsen i en satsfogning uttrycker ett otillräckligt hinder för det som sägs i den överordnade satsen, är det fråga om en koncessiv satsfogning. I svenskan finns det i huvudsak fyra olika sätt att bilda en koncessiv satsfogning. Med hjälp av en koncessiv bisats, en koncessiv konditionalsats, en allmän relativsats eller med en disjunktiv konditionalsats. (Thorell1973: 257.)

(9) a. Om han också vore vetenskapsman, så skulle jag inte tro på resultaten, så mycket som han ljuger.
b. *Om du också skulle vara miljonär, så skulle jag inte gifta mig med dig, så elak som du är.
c. *Om du också skulle ha varit oskyldig, skulle du få stryk, så som du gör dig till.

Vid irreala konditionala bisatser (7a) - (7c), som alltså innehåller en kontrafaktiv presupposition, använder man modala verbformer i rikssvenskan som motsvarighet till finskans konditionalis. *Skulle*-uttryck används inte. *Skulle ha*-konstruktionen kräver samma tidsform i huvudsatsen för att vara grammatisk. (Muittari 1978: 20.)

3.6 Komparativ satsfogning

När man vill ange att handlingen i en komparativ bisats bara är tänkt, är man nödgad att använda modala verbformer. Det är huvudsatsens och bisatsens inbördes tidssyftning som påverkar valet av modaluttryck. Då komparativsatsen anger någonting, som står före huvudsatsens handling, motsvaras finskans konditionalis enbart av *skulle*-uttryck i svenskan. (Muittari 1978: 22-23.)

(10) a. Det verkade som om vi skulle segla ut följande morgon.
b. *Det verkade som om vi seglade ut följande morgon.

4 INLÄRNING AV ORD

4.1 Allmänt

Inlärning av ord i ett främmande språk är kanske inte så lätt som man skulle kunna tro. Det räcker inte med att man känner till motsvarigheten av ett ord på det främmande språket, utan man måste även kunna använda det rätt. Man kan ställa frågan: Vad måste man kunna om ett ord? Åke Viberg (1989: 102) kallar det som vi måste veta om ett ord för mentalt lexikon. För att kunna använda orden på rätt sätt måste vi ha kunskaper om fonologi/ortografi (ordet i tal och skrift), syntax och morfologi (ordets grammatiska egenskaper) och semantik (ordets betydelse). T.ex. sammanfattas i begreppet ordklass många av ordets grammatiska egenskaper (verb t.ex. har olika tempusformer och har olika typer av objekt som bestämningar), men inte alla.

Viktigt är att komma ihåg att man inte helt behärskar ett ord innan man känner till hela dess lexikala information! Den rätta användningen av orden i målspråket ställer stora krav på användaren. Även om man kan ett ord är det inte säkert man kan komma på det i en talsituation. Då är det fråga om bristande kontroll; den lexikala informationen måste vara tillräckligt effektivt organiserad i hjärnan. Det är speciellt i denna mening jag velat studera behärskningen av modalitet hos studerandena. Modalitet är ett väldigt komplext och svårt område i svenskan, då man i vissa fall kan använda både modala verbformer och *skulle*-uttryck jämsides. I andra fall är man nödgad att välja någondera. Detta ställer tämligen stora krav på inläraren och är enligt min åsikt ett bra sätt att kontrollera var inläraren överhuvudtaget ligger på språkbehärskningsskalan.

Bristande behärskning av modala uttryck antyder enligt min mening också brister i språkbehärsking och -användning inom andra områden, främst dock bristande kontroll i talsituationer.

4.2 Ordens grundbetydelse

Med termen *polysemi* syftar man på att ett ord har två eller fler skilda betydelser. Då är vi inne på ett område som har med ordens semantik dvs. betydelse att göra. I flera studier har konstaterats att om källspråket endast har ett ord som markerar en företeelse och det i målspråket finns fler än en motsvarighet till samma företeelse, orsakar detta svårigheter för inläraren (se t.ex. Viberg 1989: 113-116). Inläraren har svårigheter att göra en s.k. semantisk differentiering av ordet på målspråket, dvs. inläraren har svårt att välja det rätta ordet eftersom det finns mer än en motsvarighet på målspråket och alla har de en differentierad betydelse. Detta problem förekommer t.ex. också med finskans konditionalis som i svenskan bl.a. motsvaras av modala verbformer och *skulle*-konstruktioner. Detta leder i sin tur till fel eftersom dessa motsvarigheter inte är fritt utbytbara i alla omgivningar i svenskan. Om källspråket däremot har fler motsvarigheter till målspråkets enda möjliga form, förekommer mindre risk för fel. Man talar i dylika fall om *transfer,* dvs. olika typer av inflytande från källspråket till målspråket.

4.3 Inlärning av ord i tvärspråkligt perspektiv

Det finns alltid olika typer av skillnader eller likheter mellan språk. Dessa kallar vi tvärspråkliga faktorer. Man kan jämföra ordförråden i två språk på ett antal skilda dimensioner t.ex. på den formella (ord som liknar varandra till formen), den semantiska (ordens betydelsemässiga skillnader eller likheter i två språk) och den strukturella (hur orden konstrueras eller vilka syntaktiska ramar de uppträder i). Man kan kalla transfer för *tvärspråklig influens.* (Viberg 1989: 111).

4.4 Transfer

4.4.1 Allmänt om transfer

Med begreppet transfer eller tvärspråkligt inflytande syftas här på olika typer av inflytande från källspråket på inlärningen av målspråket (modersmålet eller ett annat inlärt språk som påverkar inlärningen), dvs. hur olika typer av skillnader och likheter mellan språk påverkar inlärningen. Man gör ofta en skillnad mellan *positiv transfer*, då gamla kunskaper underlättar inlärningen av det nya, och *negativ transfer*, då gamla uppgifter stör inlärningen av det nya. Det finns många olika definitioner av transfer och termen är i sig mycket problematisk. (Vi får nöja oss med denna definition.)

4.4.2 En klassifikation av transfer

Tvärspråkliga likheter kan producera positiv transfer på många olika sätt. Likheter i käll- och målspråkets ordförråd kan förkorta den tid som krävs för att nå en bra förståelsenivå. Likheter i vokalsystem kan göra identifikationen av vokalljud lättare. Likheter i skrivsystem kan ge inläraren ett försprång i skrivning och läsning på målspråket, och likheter i den syntaktiska strukturen underlättar inlärningen av grammatik. I framtiden, i och med mer forskning, kommer fler tvärspråkliga likheter att hittas inom andra områden som stödjer inlärningen. (Odlin 1989: 36). Eftersom negativ transfer innebär avvikning från målspråkets normer går det relativt lätt att definiera. Även om negativ transfer ofta likställs med produktionsfel, dvs. felsägningar, finns det andra punkter på vilka individens prestation på inlärarspråket skiljer sig från en modersmålstalares. Odlin (1989: 36-38) delar in negativ transfer i fyra underkategorier:

Underproduktionen resulterar ofta vid att en inlärare undviker sådana konstruktioner som på målspråket avviker avsevärt från motsvarande konstruktioner på inlärarspråket. Även om inläraren inte begår grammatiska fel bryter han mot målspråkets normer

Överproduktionen kan helt enkelt bero på underproduktionen. Om man t.ex. undviker relativsatser och producerar för många enkla satser, bryter man mot målspråksnormen. Bakgrunden kan även vara "kulturell". I engelskan är t.ex. uttryck för ursäkt mer frekventa än i

hebreiskan. Personer med engelska som modersmål tycks följa modersmålsnormen även då de uttrycker sig på hebreiska och bryter därmed mot målspråksnormen.

Tre typer av *produktionsfel* förekommer i tal och skrift. 1) *Utbyte* (Substitution), 2) *Översättningslån* (Calque) och 3) *Hyperkorrektion* (Alternate). Utbyte innebär användning av inlärarspråkets former på målspråket. Fel där inläraren faller tillbaka på inlärarspråkets struktur kallas för översättningslån. Exempel på sådana fel kan vara t.ex. en direkt översättning av idiomatiska uttryck till målspråket, även vissa ordföljdsfel kan klassifieras som översättningslån. Hyperkorrektion förekommer i fonologi, skrift och struktur. Fel uppstår då ett visst inflytande från inlärarspråket överdrivs, men det finns även studier där hyperkorrekthet inte reflekterar något direkt inflytande från modersmålet.

Översättningsfel inträffar då inlärarspråkets struktur påverkar tolkningen av meddelanden på målspråket. Detta innebär att meddelandets innebörd kan missuppfattas av en inlärare. Felen kan bero på kulturella, fonologiska och strukturella skillnader.

4.4.3 Transfer vid inlärning av ord

Personer med t.ex. engelska som modersmål tycks lära sig romanska språk lättare och fortare än vi finnar. Detta kan bero på många olika faktorer. Om vi nu koncentrerar oss på inlärning av ord, kan man direkt märka att det finns morfologiska likheter mellan t.ex. spanska *educación* och engelska *education* (jfr fi. *koulutus*). Det är självklart att personer med engelska som modersmål har en fördel av liktheter på det morfologiska planet. Inlärning av orden är dock inte så lätt ändå. Det finns t.ex. s.k. *Faux amis* (='falska vänner'). T.ex. påminner franskans *prévenir* mycket om engelskans *prevent*, men betydelserna skiljer sig avsevärt ('varna' resp. ' hindra'). Interferens kan även förekomma vid semantisk ekvivalens då ingen morfologisk likhet förekommer. I t.ex. *He bit his language* har finskans *kieli*, 'tunga' ekvivalenserna *tongue* och *language* i engelskan. (Odlin 1989: 38).

5 OM MATERIAL OCH METODER

5.1 Allmänt om metoder

Det finns i princip två utgångspunkter vid val av forskningsmetod. Valet står mellan kvantitativ och kvalitativ metod. Det är dock synnerligen ovisst hur långt dessa synsätt står från varandra. Några forskare är övertygade om att dessa metoder inte kan kombineras, medan andra tycker att de kompletterar varandra. Det finns även forskare som anser att det inte finns rent kvalitativa eller rent kvantitativa forskningsmetoder, men att forskningsmetoderna snarare utgör ett kontinuum från den mest kvalitativa till den mest kvantitativa. I de följande avsnitten redogörs kort för kvalitativa och kvalitativa forskningsmetoder samt enkät som informationinsamlingsteknik för en kvantitativ undersökning.

5.2 Kvalitativa och kvantitativa metoder

Kvalitativ metod kännetecknas av närhet till Försökspersonen. Det speciella för kvalitativ metod är att det finns en subjekt-subjekt relation mellan forskare och Studieobjekt. Forskaren sätter sig s.a.s. in i den undersöktes situation och ser världen utifrån hans perspektiv, m.a.o. försöker forskaren på så sätt se fenomenet han studerar inifrån. Detta förutsätter att forskaren hela tiden kan växla mellan ett inre och ett yttre perspektiv, dvs. att hon kan förstå och förklara fenomenet under fokus. (Holme & Solvang 1991: 100.)

En kvalitativ studie förutsätter många gånger en longitudinell undersökning. I en longitudinell studie följer man försökspersonen, eller några få objekt, under en längre tidsperiod för att se hur utvecklingen sker. Forskingsresultaten kan kvantifieras men det är inte nödvändigt. För att kunna generalisera från longitudinella studier krävs att resultat från andra liknande studier läggs ihop. Eftersom det vid en longitudinell studie endast är möjligt att följa en eller kanske bara några få individer åt gången ger det inte möjlighet att generalisera från resultaten. (Linnarud 1993: 12.) En lösning till detta kunde enligt Larsen-Freeman och Long (1993: 14) vara att ha flera jämnlöpande longitudinella studier på en och samma gång. Detta tycks dock vara alldeles för tidsödande och krävande. Dessutom har speciellt många språkforskare gjort iakttagelser på sina egna barn, vilket gör att man lätt tvekar över giltigheten av resultaten. Om kvalitativ

forskningsmetod karaktäriseras av närhet till forskningsobjektet och en subjekt-subjekt-relation mellan forskare och försöksperson så är det närmast motsatsen vad gäller för kvantitativ forskning; det finns ingen fysisk närhet till försökspersonen. Forskaren står hellre på avstånd och observerar och är inte själv en del av det han eller hon studerar. Dessutom ska forskaren och forskningsobjektet ha en subjekt-objekt-relation. Objektivitet eftersträvas, men eftersom forskaren är en människa, som själv bär ansvaret för sina handlingar, kan total objektivitet aldrig uppnås. (Holme & Solvang 1991: 155.)

I allmänhet är kvantitativa studier synkroniska. Istället för att göra en longitudinell studie på några få försökspersoner gör man en tvärsnittsundersökning av en större grupp vid en och samma tidpunkt. Om man är intresserad av ett fenomen under en längre tidsperiod kan man utföra flera tvärsnittsundersökningar vid olika tidpunkter i processen. Man följer m.a.o. inte samma personers utveckling i processen utan en slags genomsnittsgrupp, som måste vara vald efter vissa mönster för att resultaten statistiskt sett ska vara användbara. (Linnarud 1993: 12.) Vad är det man måste tänka på när man utför en kvantitativ studie? Först och främst måste man ha ett forskningsobjekt. Vi säger nu t.ex. att vi vill veta hur motivationen påverkar skolgången hos 16-åringar i Finland. Det vore för mödosamt att granska alla 16-åringar och därför använder man istället speciella tekniker för urval. När man sedan fått fram ett slumpmässigt urval (en grupp) av 16-åringar kan man med en viss grad av sannolikhet säga hur pass representativa forskningsresultaten är i förhållande till hela gruppen 16-åringar. Det finns emellertid två faktorer som kan påverka representativiteten.

Holme & Solvang (1991: 160) påpekar att själva undersökningssituationen kan göra undersökningsobjekten orepresentativa, eftersom den startar en känslomässig och intellektuell process hos respondenterna. Detta gäller speciellt samhällsforskning men kan även gälla språkinlärning.

Den andra faktorn är att man mäter det man vill mäta. I en undersökningssituation är det ofta två olika verklighetsuppfattningar som möts: å ena sidan forskaren med sin uppbyggda problemupplevelse å andra sidan försökspersonen som nödvändigtvis inte är medveten om det problemkomplex de ställs inför. (Holme & Solvang 1991: 160.) Logiskt sett finns det inget urval som kan vara representativt och detta kan även i viss mån gälla de resultat man kommit fram till. Men de intryck och reaktioner som en undersökning medför dominerar sällan över alla intryck

som respondenterna möter. I denna studie har jag försökt få en så representativ grupp av första års studerande av nordisk filologi som möjligt. Antalet försökspersoner (98 st.) och den geografiska spridningen i studien torde ge en ganska realistisk bild av studerandenas behärskning av modala uttryck i hela landet. Visserligen måste vi komma ihåg de faktorer som nämnts ovan när vi ser på forskingsresultaten.

5.3 Problematik med enkätundersökning

En enkätundersökning är vanligtvis kvantitativ men kan också vara en datainsamlingsteknik för en kvalitativ undersökning. Med en enkät menas en kollektiv intervju där ett standardiserat frågeformulär presenteras för många personer samtidigt. Kraven på systematik och struktur är sträng i enkätundersökningar gällande både uppbyggnaden av frågor och svarsalternativ. Frågorna bör vara korta och precisa, svarsalternativen klara och entydiga. Viktigt är också att frågorna är relevanta och att de inte är för många. (Befring 1994: 72.)

Enkät som datainsamlingsteknik används speciellt då man vill forska attityder, åsikter och värderingar av en stor grupp människor samtidigt. Enkäter utgör en ekonomisk datainsamlingsteknik, eftersom respondenterna svarar på frågorna själva. Forskaren behöver inte intervjua var och en respondent skilt för sig. En annan fördel med en enkätundersökning är att alla respondenter får exakt samma frågor och därför kan intervjusituationen betraktas som standard för alla respondenter. Med enkäter kan även känsliga frågor bli besvarade, eftersom respondenterna i en enkätundersökning bör ha ett bra identitetsskydd. En nackdel med en enkätundersökning är att för standardiserade svarsalternativ inte ger utrymme för individuella svar, som kan avslöja mycket viktig information om saken i fråga. Forskaren kan inte heller vara säker på att just det egentliga försökspersonen och ingen annan svarar på enkäten vid en postenkätsundersökning där enkäterna skickas till respondenterna via post. (Bernard 1994: 260-262.) Bortfall av svar kan också vara en stor nackdel och kan påverka forskningsresultaten negativt. (Befring 1994: 74.) I den studie som följer har enkät använts för datainsamling. Vissa punkter av den problematik som diskuterades ovan kan helt uteslutas, såsom problem med identitetsskydd, bortfall av svar och det att frågorna verkligen besvarats av försökspersonen ifråga. Däremot kan intervjusituationen ej betraktas som standardiserad på något speciellt sätt. Detta eftersom frågorna besvarades i olika städer, dvs. i olika omgivningar, vid olika tidpunkter

och tillställningarna övervakades av olika personer. Det kan sedan diskuteras i vilken utsträckning t. ex. gardinernas färg i testlokalen, tidpunkten för testet (morgon eller eftermiddag) eller övervakarens humör, påverkat testresultaten, men viktigt är ändå att komma ihåg även dessa punkter som möjligtvis påverkande faktorer.

5.4 Grammatikalitetstest

I artikeln Learner Intuitios of Grammaticality av Schachter, Tyson och Diffley (1976) presenteras ett grammatikalitetstest där inlärare ur fem språkgrupper med arabiskt, japanskt, spanskt, kinesiskt och persiskt ursprung deltagit. Undersökningen var avsedd att mäta inlärarnas kunskaper i relativ satser. Tre typer av testsatser presenterades för inlärarna; en grammatiskt korrekt sats på målspråket, en sats med karaktäristiska fel för språkgruppen och en sats med okaraktäristiska fel. Endast för de spansktalande kunde inga karaktäristiska fel vid konstruktionen av relativsatser upptäckas. I ett grammatikalitetstest presenteras t.ex. en serie satser för en testperson. Testpersonen bedömer sedan satserna antingen som grammatiska eller ogrammatiska.

Schachter, Tyson och Diffley (1976: 70-71) presenterar en intressant model om inlärarnas förhållande till målspråket jämfört med en modersmålstalare i ett acceptabilitetstest. Det förutsätts att en modersmålstalare känner till språket i de satser han ombeds att bedöma. Inläraren antas känna till inlärarspråket, men frågorna måste ställas på målspråket. Även om han har intuitioner om inlärarspråket finns det satser på målspråket han inte behärskar (har intuitioner om). I figur 1 kan man se en schematisk presentation av påverkande faktorer vid ett grammatikalitetstest hos modersmålstalare och andraspråksinlärare.

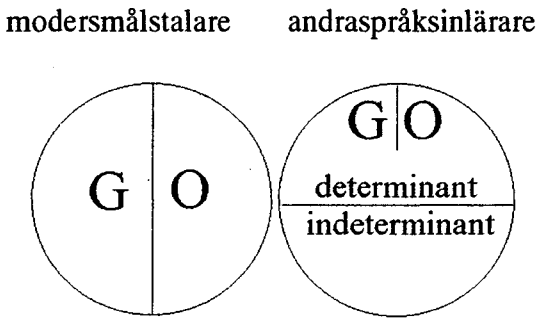

Figur 1

gamlle sivuile

Figur 1 Grammatikalitetstest hos modersmålstalare och andraspråksinlärare (Efter Schachter, Tyson & Diffley 1976: 70)

En modersmålstalare delar satserna enkelt på grammatiska (G) och ogrammatiska (O) satser. Men för en inlärare finns det en ytterligare faktor som påverkar: *determination*. Det finns satser som inläraren vet (p.g.a. intuition) att de antingen är grammatiska eller ogrammatiska för han har tillägnade regler som gör motsvarande bedömningar möjliga. Dessa kallas för determinativa satser. Men det finns även satser som inläraren inte har någon som helst kunskap om, eftersom hans inbyggda regelsystem fortfarande är ofullständigt. Dessa kallas för indeterminativa satser. Det finns två vägar som för till indeterminativitet: en grammatisk sats presenteras för inläraren och inläraren vet inte om den är grammatisk eller en ogrammatisk sats som presentaras för inläraren. (Schachter, Tyson & Diffley 1976: 70.)

5.5 Allmänt om materialinsamling

I samband med denna pro gradu-avhandling har jag utfört ett test, som bestod av en tvådelad enkät. Den första delen innehöll allmänna frågor om bl.a. skolframgång. Den andra delen bestod av en serie testsatser, där inlärarna i ett grammatikalitetstest fick bedöma konditionala och koncessiva satser och satsfogningar. Testet genomfördes i april 1999. I testet deltog både studenter med svenska som huvudämne och biämne. Testet bestod av testsatser vars grammatikalitet studenterna var tvungna att bedöma. Jag hade inte själv testat satsernas grammatikalitet, utan använde istället satser utvalda ur Veikko Muittaris verk Modala verbformer i svenskan och finskan 1978. Således slapp jag själv först testa satsernas grammatikalitet på infödda språkbrukare och kunde med en gång koncentrera mig på det jag själv hade i avsikt att studera. För att spara pengar (fattig student som jag är) fick jag ta e-post, post och telefon till hjälp. Lyckligtvis lyckades jag trots den sena tidpunkten på läsåret få tag i vissa entusiastiska lektorer som var redo att offra ca en halvtimme av sin undervisning och övervaka testsituationen, samt skicka de besvarade formulären till mig via posten. Testet övervakades av följande lektorer vid institutionen för nordiska språk vid respektive universitet: Kaj Borg; Åbo universitet, Ingrid Eriksson; Jyväskylä universitet, Bodil Haagensen; Vasa universitet och Carl-Erik Johansson; Tammerfors universitet, ett hjärtligt tack till er alla!

5.6 Beskrivning av testet

Den första delen av testet bestod av 15 punkter med vilka jag ämnade få bakgrundsinformation om försökspersonerna. Först utreddes om de hade svenska som huvud- eller biämne, samt kön, som senare vid analysen visade sig inte ha någon betydelse, eftersom det totalt endast deltog tre manliga försökspersoner i testet. Tala om kvinnlig dominans! Viktig information, som vitsord för de främmande språk som de hade läst i gymnasiet samt vitsorden i respektive språk vid studentexamen och medelvärdet i slutbetyget, samt lång eller medellång läroplan kontrollerades. Även andra faktorer som kan ha betydelse för inlärningen av modalitet, såsom kontakten med språket via TV, tidningar, vänner och familj kontrollerades. Den andra delen bestod av 24 testsatser på finska, där försökspersonerna var tvungna att bedöma vilken eller vilka av de 2-4 alternativen på svenska motsvarade den finskspråkiga satsen. En mera noggrann beskrivning av typen av testsatserna har redan tidigare presenterats i denna studie.

5.7 Försökspersonerna

Sammanlagt deltog i testet 98 svenskstuderande vid fyra finländska univeristet. Studerandena fördelade sig geografiskt på följande sätt (varav studeranden med svenska som biämne inom parentes): Jyväskylä 22 (8), Tammerfors 25 (5), Vasa 24 (4) och Åbo 27 (6). Totalt 98 studeranden varav 23 biämnesstuderanden. 15 av testdeltagarna hade bott i Sverige från några månader till 12 år, av dessa hade 3 gått i en svenskspråkig skola. 4 deltagare hade annars studerat ett år i svenskspråkig folkhögskola

I följande figur presenteras testdeltagarnas vitsordsfördelningen i svenska vid studentprovet

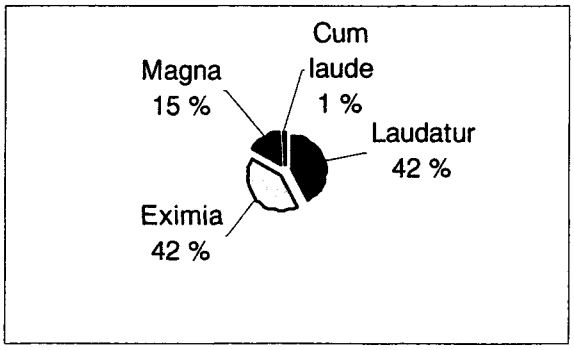

Figur 2 Vitsord i svenska vid studentprovet

I följande figur presenteras testdeltagarnas vitsordsfördelning i främmande språk i slutbetyget från gymnasiet

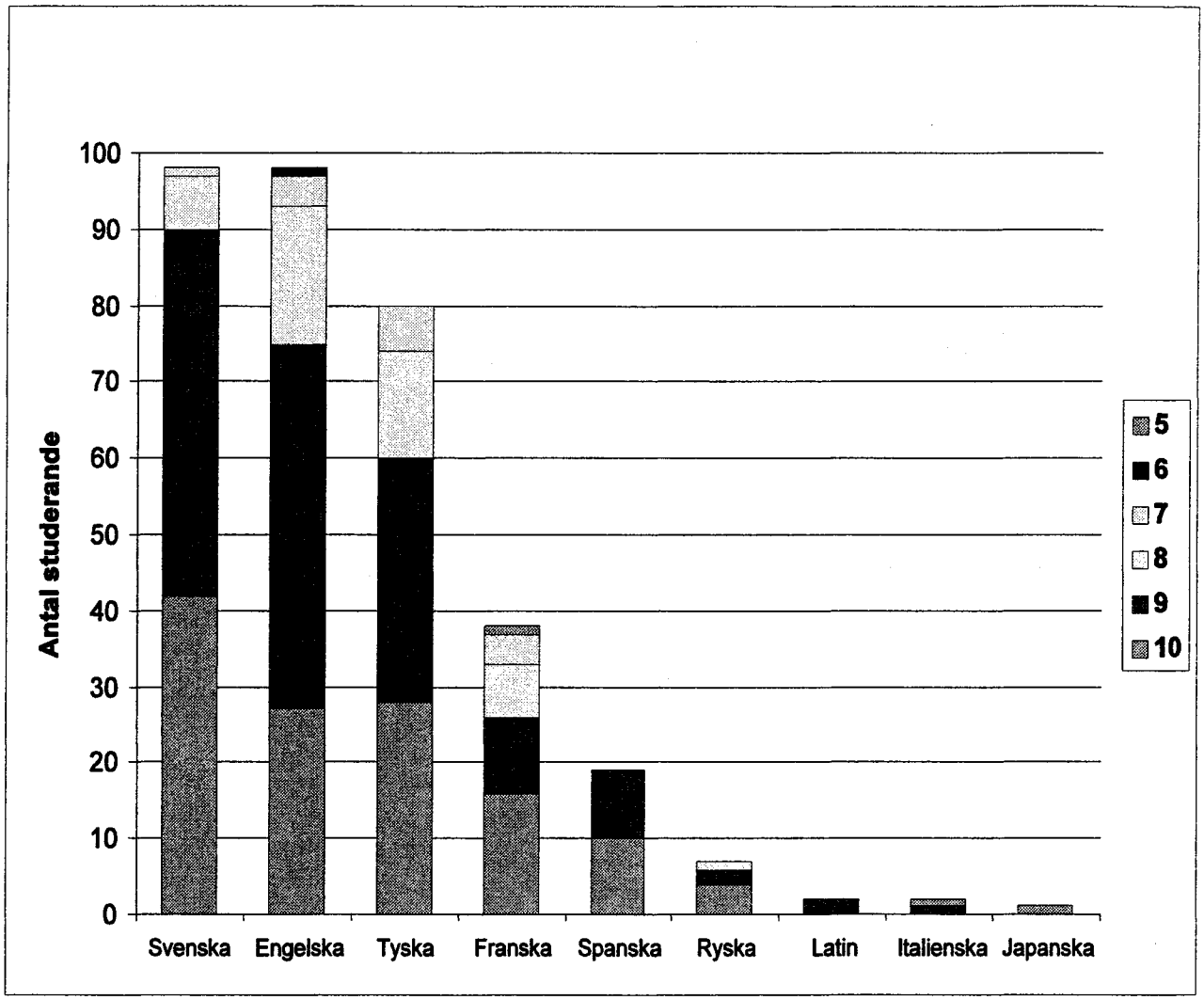

Figur 3 Språk och vitsord

5.7 Bakgrundsfaktorerna

För att en studie skall anses vara tillförlitlig måste den fylla två kriterier. Studien måste ha hög *validitet* och *reliabilitet*. Med validitet menas att mätningen eller mätinstrumentet, i detta fall frågeformuläret, förmår mäta just det man avser att mäta. I detta fall är det fråga om studerandenas behärskning av modala uttryck i svenskan. Med reliabilitet menas mätningens eller mätinstrumentets frihet från slumpinflytanden. Termen validitet kan tänkas översättas som giltighet, och termen reliabilitet som noggrannhet. Ju mer slumpfaktorer spelar in, desto lägre

blir realibiliteten och validiteten av studien och desto mindre kan man således lita på testresultaten. (Rudberg 1993: 64, 66.)

Man kan således säga att god reliabilitet och validitet utgör grunden för studien och dess resultat. I denna studie torde validiteten vara av hög klass. Jag anser att jag lyckats tämligen bra med att mäta just det jag avsåg att mäta: studerandenas behärskning av modala uttryck i svenskan, samt fördelningen av modala konstruktioner. Varje studerande har själva besvarat frågeformuläret, försökspersonerna har t.ex. inte haft en öppen diskussion innan testsituationen som kunde ha påverkat testresultaten. Däremot måste medges, att vissa problem uppstod i samband med formuleringen av frågeformuläret. För att ta reda på formulärets användbarhet vid undersökningen, hade jag som utgångspunkt att med hjälp av en liten pilotgrupp utreda de eventuella svagheter som formuläret innehöll och göra eventuella modifieringar så att bästa möjliga resultat kunde uppnås vid den egentliga undersökningen. Senare har det dock framkommit att pilotgruppen på fem personer var alldeles för liten för att den skulle vara till någon nytta i samband med formulärets utarbetande. Detta amatörmässiga misstag ledde till att jag ställdes inför ett nytt problem. Det uppstod en viss tvetydighet i samband med svaren i formuläret. Om vi har en serie på tre testsatser av vilka två svarsalternativ är möjliga och ett är fel. Hur skall vi då tolka ett svar där testdeltagaren märkt ett rätt svarsalternativ och lämnat ett rätt och ett fel svarsalternativ omärkt? Denna tvetydighet hade ej uppstått, om det i samband med testningen av formuläret hade framgått svagheter på denna punkt. Problemet hade varit enkelt att lösa. Om studenterna istället för att ha omringat de rätta svarsalternativen hade strukit över fel svarsalternativ, hade detta problem ej uppstått. På grund av detta misstag tvingades jag nu inför en ny situation. Det löste jag genom att studera direkta fel, dvs. svar där forskningsobjektet valt ett ogrammatiskt svarsalternativ, samt i de fall där både *skulle*-konstruktioner att modala uttryck är brukbara, vilkendera alternativet försökspersonen valt. Det är på dessa två punkter som försökspersonerna jämförs med varandra och det undersöks i vilken mån skillnader mellan studieobjekt kan förklaras med t.ex. allmän skolframgång. Ett annat problem som uppstod var att jag i samband med insamlingen av bakgrundsinformationen inte hade frågat efter studerandes hemort. Vi vet alltså inget om studerandenas geografiska spridning i landet.

I fråga om studiens reliabilitet, måste följande saker nämnas. Testförhållandena har varit olika för försöksobjekten, eftersom testet har utförts på olika orter i olika salar. Studenterna har

övervakats av olika personer och det finns skillnader i testdag och tidpunkt. Hur stort inflytande övervakarens attityder och miner, salens inredning, atmosfären i gruppen, eller en dålig dag eller tidpunkt för studenten, har haft på svaren är svårt att bedöma. Men eftersom det rör sig om ett standardiserat frågeformulär som varit lika för alla, torde dessa bakgrundsfaktorer inte ha något stort inflytande på svaren, och därmed kan man tänka sig att studien har även god reliabilitet.

5.8 Om statistiska metoder

5.8.1 Några termer

I denna studie handskades jag med två typer av data: *ordinaldata* och *kvotdata*. Ordinaldata kallas data som kan rangordnas på något sätt, men det finns inte lika avstånd mellan skalstegen. Detta sätter i sin tur restriktioner för de arbetssätt hur man ordnar, klassifierar och hanterar det data man har. Kvotdata kallas data som inte bara kan rangordnas, utan som också har lika avstånd mellan skalstegen och dessutom har en absolut nollpunkt. Med kvotdata rör man sig på högsta nivån av data och alla räknesätt och genomsnittsmått är möjliga att använda när man handskas med kvotdata, vilket inte alltså är fallet i samband med ordinaldata, då man lätt kan ljuga om man använder fel statistiska metoder. (Rudberg 1993: 42-43.)

Ordinaldatan i denna studie består av den bakgrundsinformation som samlades i frågeformuläret. Det går ju t. ex. bra att rangordna forskningsobjekten efter skolbetyg och vitsord, men ingen kan ju garantera att det kunskapsmässigt finns lika långa avstånd mellan vitsorden 10 och 9 som mellan 9 och 8. Samma gäller förståss vitsordet i studentexamen. Å andra sidan kan någon titta på svenskspråkiga program på TV en gång i veckan fem timmar åt gången, medan en annan kan titta varje dag, men endast 5 minuter per dag. Kvotdatan i denna studie består naturligtvis av testsatserna och deras bedömning.

För att kunna jämföra resultat från olika mätningar, måste man vidta statistiska åtgärder, som sammanfattande kallas *nominering*. Det är en procedur genom vilken man ställer råpoäng i relation till en känd norm, en skala med kända egenskaper. *Z-skalan* är en skala, där variabeln anges i z-poäng eller standardavikelsepoäng om man så vill. Den grundar sig på den teoretiska normalfördelningen. När vi vet *råpoängen*, dvs. varje enskilt variabelvärde, jämförelsegruppens

aritmetiska medelvärde (M) och *standardavvikelse* (s), dvs. variationen i gruppen, kan vi uttala oss om hur bra individen gjort ifrån sig i ett test. (Rudberg 1993: 45, 101, 103.) Denna analyseringsteknik lämpar sig dock bara i fall där grupperna har 30 eller fler försökspersoner. I denna studie kommer jag att använda mig av *t-analysen* som fungerar efter samma princip men där resultaten jämförs mot en icke-normalfördelad *t-skala*. I samband med t-analysen använder man antingen enkel eller dubbelriktad skala. Om man av någon anledning har skäl att misstänka att försökspersonerna i den ena gruppen gör bättre ifrån sig i testsituationen kan man använda sig av den enkelriktade fördelningen. (Butler 1985: 72-74.) I denna studie förutsätter man dock att inga skillnader mellan försökspersonerna existerar och jag använder mig av den dubbelriktade fördelningen, vilket också gör resultaten mer pålitliga. Jag delar in studerandena i grupper efter olika variabler (ordinaldata) jag erhållit via frågeformuläret och jämför resultaten mellan dessa grupper.

Ett *sampel* är ett utdrag ur en större population. I exempel fallet hade det varit för mödosamt att studera alla förstaårsstuderande i svenska, utan istället var jag tvungen att sampla populationen förstaårsstuderande av svenska. För att kunna generalisera från sampel till population krävs att vissa villkor vara uppfyllda. Samplet måste fylla kravet på representativitet, dvs. samplet måste ha egenskaper som speglar hela populationen. I studien lyckades jag själv ganska bra med denna punkt. Ca en fjärdedel av de testade var biämnesstuderanden, under 5 % var män, den geografiska spridningen kan anses vara god eftersom både studeranden från svenskspråkiga städer och finsksrpåkiga städer var medtagna (märk att jag nu ej talar om hemort utan studieort). Det andra kravet är slumpmässighet, dvs. att alla har samma chans att delta i testet. I studien användes inget standardiserat urval, och det är fullt möjligt att något snille varit sjuk just den dagen då testet genomförts. Men såpass slumpmässigt var det i alla fall, att övervakarna dvs. lektorerna var helt slumpmässigt valda och därmed också studenterna i den mån de själva hade valt eller tvingats att delta i just den i fråga varande undervisningen fr.o.m. terminens början. Däremot måste påpekas att studeranden i Uleåborg eller Helsingfors hade inte möjlighet att del ta i studien, det måste man komma ihåg om man senare vill generalisera till hela populationen. Den tredje kravet som måste uppfyllas är att bortfallet inte får vara för stort. Denna punkt förorsakar dock inga större problem vid denna studie eftersom populationen förstaårsstuderande av nordisk filologi är relativt liten jämfört med det utdragna samplets storlek, och detta problem gäller överhuvudtaget närmast postenkätundersökningar. (Rudberg 1993: 133-136.)

5.8.2 Deskriptiv statistik

Syftet med studien är förutom att rent se hur studerandena behärskade modaliteten, även se i vilken mån fel bruk korrelerar med de bakgrundsfakta som insamlats. Vi behandlar alltså den deskriptiva, dvs. den beskrivande statistiken. När man vill veta om något fenomen hänger ihop med något annat, att en variabel har ett samband med en annan variabel, använder man inom statistiken termen *korrelation* (r). Korrelationen kan antingen vara positiv, negativ eller obefintlig. Positiv korrelation innebär att om den ena variabeln ger låga värden ger den andra variabeln det också, och ger den höga värden ger den andra också höga värden. En hundraprocentig positiv korrelation kunde i denna studie t. ex. antyda att ju bättre skolframgångar försökspersonen haft desto färre fel begår han. Negativ korrelation för sin del innebär att höga värden i den ena variabeln ger låga värden i den andra, och tvärtom. Nollkorrelation talar man om det inte finns något samband mellan variablerna. Korrelationen kan i sin tur vara stark eller svag, och när den räknas fram kan man få alla värden mellan 0 och ± 1. T. ex. står +1 för hundraprocentig positiv korrelation, men så höga värden får man sällan, utan värdet ligger vanligtvis någonstans "mittemellan". (Rudberg 1993: 55-59.) Jag kommer i denna studie använda mig av dels deskriptiv statistik, för att se om det finns vissa trender som gör sig gällande i behärskningen av modala uttryck för hela gruppen, dels signifikansprövning som behandlas härnäst.

5.8.3 Signifiknasprövning av medelvärdesskillnader

När man studerar två grupper av studeranden och vill i detta fall veta om det finns någon förklaring till varför andra behärskar modaliteten bättre än andra, jämför man dessa sampel med varandra. Då måste man ta signifikansprövingen till hjälp. I denna studie kommer forskningsobjekten att delas i mindre celler. En cell måste dock innehålla minst fem forskningsobjekt för att man kan dra några som helst slutsatser, gärna fler om möjligt. Försökspersonerna delas in i celler efter följande variabler: begåvning i språk och allmän skolframgång, kontakter med språket via tidningar, TV och brevväxling, och har forskningsobjektet varit bosatt i Sverige, gått i svenskspråkig skola eller är någon av familje medlemmarna två- eller svenskspråkig. Efter dessa fyra variabler ordnas studenterna i celler som sedan jämförs med det stora samplet. När man sysslar med signifikansprövning börjar man alltid

med att formulera två hypoteser, nämligen *nollhypotesen* och *mothypotesen*. Nollhypotesen utgår alltid ifrån att det inte finns någon verklig skillnad mellan samplen, den skillnad som man fått fram beror endast på slumpen och samplen hör till samma population. Mothypotesen däremot utgår ifrån att det föreligger en verklig skillnad samplen emellan. Den skillnad man fått fram är verklig, en existerande skillnad och samplen hör således inte till samma population. För att veta vilken hypotes som är gällande signifikansprövar man medelvärdesskillnaden för att kunna bestämma sig för vilket antagande man skall lita mest på. Att den ena hypotesen är sann och den andra falsk, kan man aldrig vara helt säker på. (Rudberg 1993: 156-157.)

För att kunna signifikanspröva två sampels medelsvärdesskillnader med varandra, måste vi ta *z-analysen* till hjälp. Jag tänker inte ta upp den matematiska formeln här, för den intresserade hänvisas till Rudberg, men jag skall göra en kort redogörelse för de uppgifter vi behöver veta för att kunna signifikanspröva samplen. Det vi söker efter kan kallas för medelvärdesskillnadernas medelfel. För att räkna ut det behöver vi, förutom aritmetiska medelvärdet (M), veta standardavvikelsen (s) och antalet observationer (n) i bägge samplen, dvs. försöks- och kontrollgruppen. När vi sätter in dessa data i en speciell formel, kan vi räkna ut z-poängen och se i den normalfördelade z-skalan, var värdet placerar sig på skalan. Man talar i samband med signifikansprövning om *konfidensgränser*, dvs. med hur stor sannolikhet man kan lita på resultaten. Man har enats om två konfidensgränser. Z-poängen ±1,96 innebär att man kan uttala sig på 5 %-nivån, dvs. man löper en risk på 5 % att ha fel eller om man så vill, kan man med en säkerhet på 95 % uttala sig om förhållandets tillstånd. Med z-poängen ±2,58 löper man bara en risk på 1 % att ha fel. (Rudberg 1993: 158-163.) I t-analysen varierar t-poängen något beroende av standardavvikelsens medelfel som uttrycks i *frihetsgrader*. Frihetsgraden är avgörande för hur många t-poäng som behövs för att komma upp på 5%-nivån. (Butler 1985: 59-60.) En bra tumregel är att t-poängen alltid ligger över ±1,96 och ju lägre frihetsgrad desto högre t-värde krävs för att skillnaden skall vara statistiskt signifikant. I samband med t-analysen har jag använt mig av datorprogram som gör de krävande räkneuppgifterna.

6 ANALYS OCH RESULTAT

6.1 Allmänt om analysen

Jag har i samband med analyseringen använt dator som hjälpmedel. Först och främst hade det varit alltför mödosamt att göra analysen för hand, för det andra minskar risken för fel då programmet gör räkningarna. All data matades in i Microsofts Excel program, även om SPSS programmet hade gjort arbetet mindre mödosamt. Jag har dessvärre för litet kunskaper om dess användning, och nöjde mig därför med att använda Excel. Detta val har dock inte haft någon betydelse för studiens riktighetsgrad. Som tidigare nämnts har studieobjekten delats i mindre celler efter de variabler som tidigare presenterats, medelvärdesskilnaderna räknats fram för försöksgruppen och kontrollgruppen, och på så sätt har man utrett om dessa variabler kan anses som påverkande faktorer dels i samband med behärskningen av de modala verbformerna, dels i valet mellan modala verbformer och *skulle*-uttryck. I studien redogörs endast mycket kort för de typer av modala uttryck i konditionala satsfogningar och närstående satsfognings- och sats typer, som vållat problem för studerandena i större utsträckning. Jag kommer vid varje presentation att ange karakteristika för varje cell, dvs. ange de fakta efter vilka försöksobjekten indelats i celler, och presentera resultaten enligt z-analysen. Men allra först skall vi se på hela samplet, söka efter vissa tendenser som kanske gjort sig gällande. Det handlar till en början närmast om deskriptiv statistik.

6.2 Allmänt om hela gruppen

6.2.1 Vitsordens påverkan

Vi skall till en början se huruvida de vitsord som försöksobjekten fått i svenska vid studentexamen och i slutbetyget har haft någon påverkan på deras prestation i testet.

I följande figurer presenteras korrelationen mellan vitsordet i svenska vid studentexamen och i slutbetyget med riktighetsgraden i bedömningen av modala uttryck.

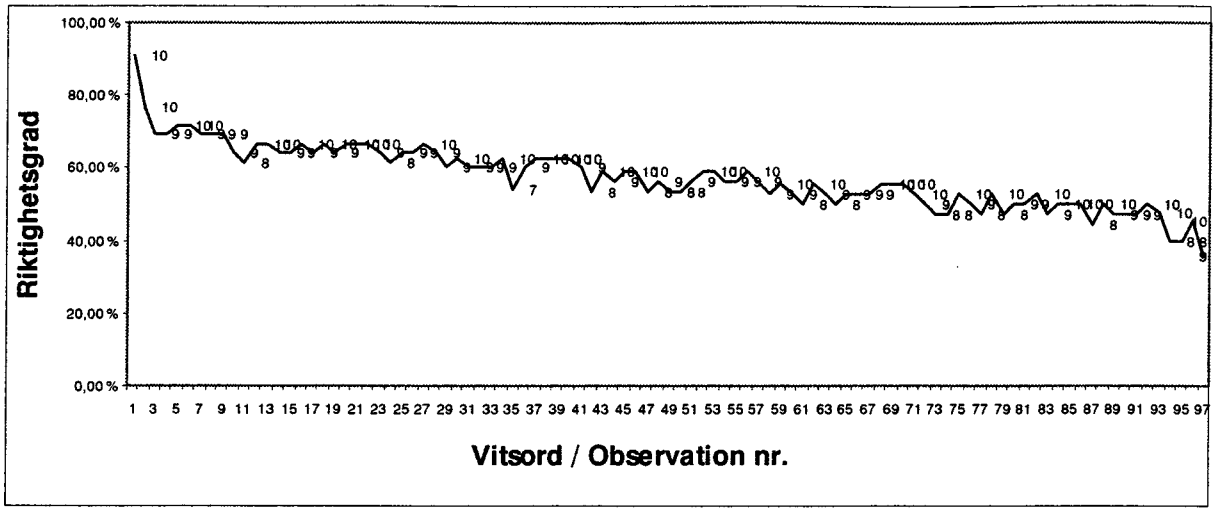

Figur 4 Vitsord vid studentexamen och riktighetsgrad

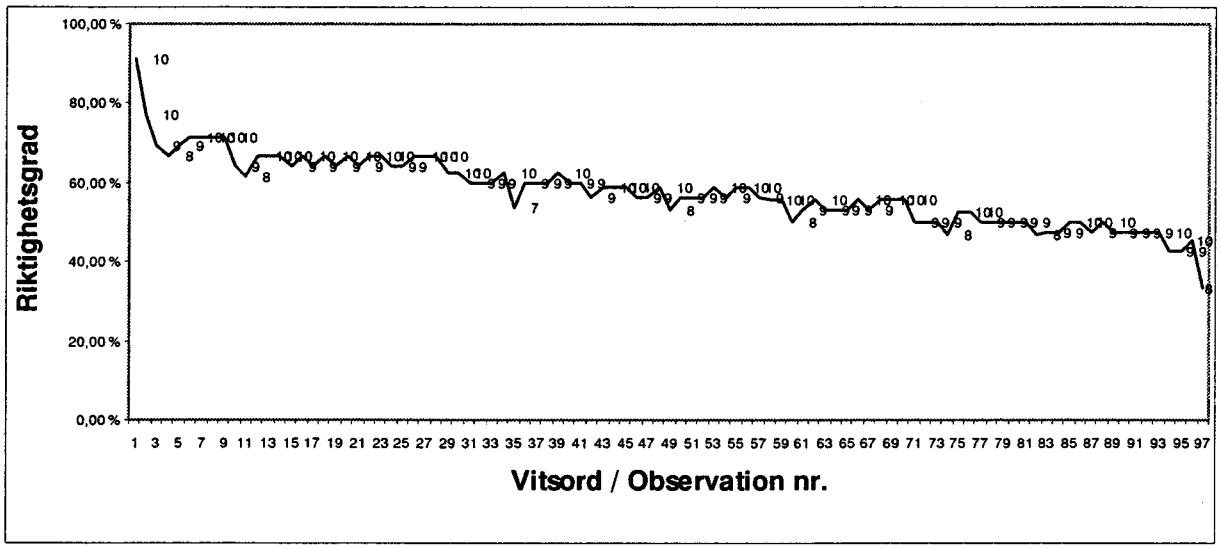

Figur 5 Vitsord i slutbetyget och riktighetsgrad

Som vi på diagrammen kan se, hade varken bra vitsord i studentexamen eller slutbetyget någon större betydelse för hur studerandena klarade sig i testet. En viss negativ korrelation är synbar (r = - 0,13, resp. r = -0,19), men med dylika värden kan vi bara konstatera att det handlar om ett mycket svagt samband i detta fall. Vi skall dock framöver se på detta litet närmare i samband med signifikansprövningen.

6.2.2 Studeranden som varit bosatta i Sverige

Man kan tänka sig att om man varit bosatt i Sverige, har man haft en god möjlighet att använda språket aktivt. Detta borde enligt min uppfattning också öka kunskaperna i modalitet. Totalt hade 15 studieobjekt varit bosatta i Sverige. Vi skall litet senare se om detta kan vara en påverkande faktor, men först tar vi en överskådlig blick över denna grupp studieobjekt.

I följande figur presenteras hur vistelsetidens korrelerar med antal fel i testet.

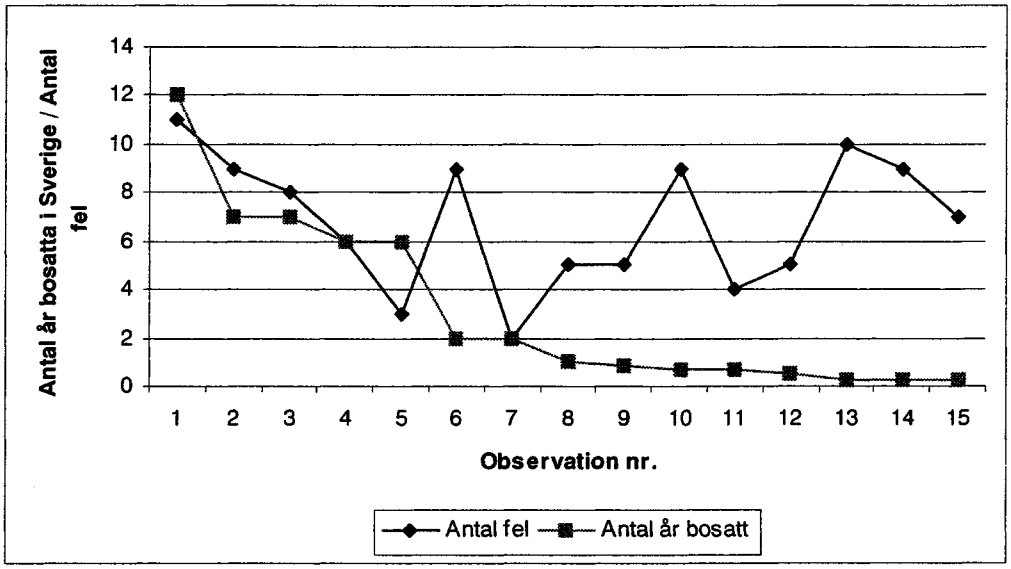

Figur 6 Vistelse i Sverige och antal fel

Som diagrammet ovan anför finns det en ganska svag positiv korrelation (r = 0,33)! Det betyder att den som varit bosatt i Sverige en längre tid är benägen att göra fler fel i bruket av modala verbformer i svenskan, än den som bott där en kortare tid, är det verkligen så? Nej, samplet är för litet och som vi ser anger korrelationen ett mycket svagt samband. Men, det som ändå är häpnadsväckande är att det inte handlade om en negativ korrelation. Man hade kunnat tänka sig att personer som varit bosatta en längre tid hade haft nytta av det, men så var alltså inte fallet.

6.2.3 Karakteristiska fel

Det aritmetiska medelvärdet (M) för hela samplet (n=98) ligger på 6,98 fel av 22 möjliga i hela

testet. I klartext vill detta säga att studerandena i genomsnitt gjorde fel i vart tredje fall av bruket av modala verbformer. Siffran kan betraktas som relativt hög, men å andra sidan är vi ju inne på ett mycket svårt område av språkbruket. Vi skall ta en närmare titt på vilka konstruktioner som förorsakade de flesta felen.

I följande figur presenteras hur felen fördelade sig mellan de olika satstyperna.

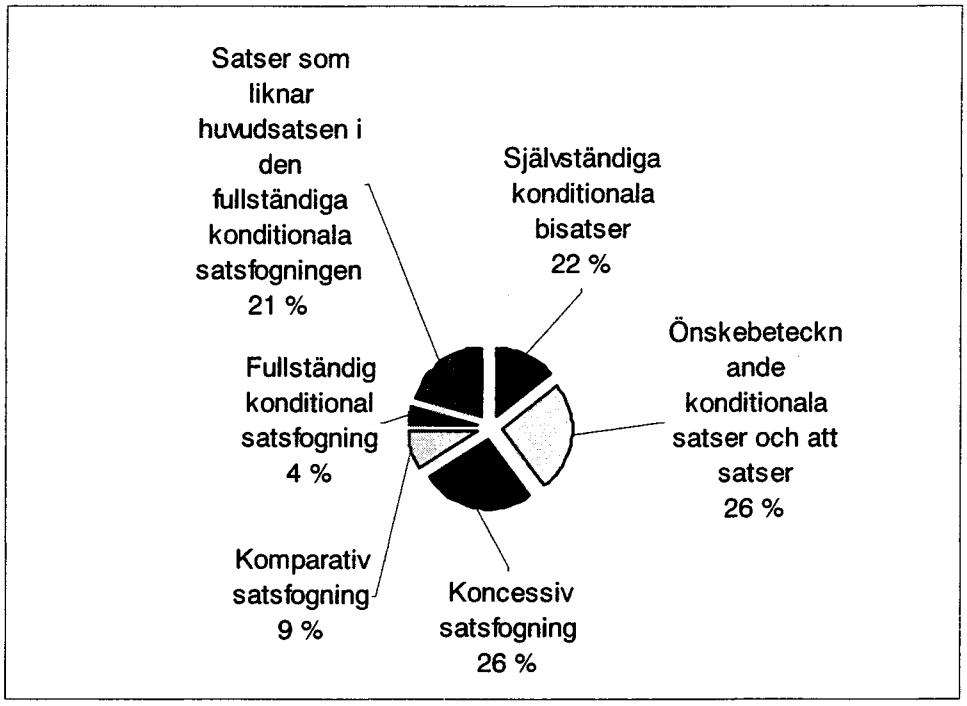

Figur 7 Felfördelning efter satstyper

De flesta felen förorsakades av den koncessiva satsfogningen och de önskebetecknande konditionala och att satserna. I samband med koncessiv satsfogning förekom nästan lika många fel i det irreala fallet som vid fallet då bisatsen utgjordes av en allmän relativsats (se avsnitt 3.5). Vid önskebetecknande konditionala och att satser, förorsakades de största problemen av det irreala fallet (se avsnitt 3.3). Inom de självständiga konditionala bisatserna förorsakade förvånansvärt nog modestuppmaning de flesta felen (se avsnitt 3.2). Satser som liknar huvudsatsen i den fullständiga konditionala satsfogningen förorsakade de modesta frågorna och förslagen, de mesta problemen, tätt följt av mildrandet.(se avsnitt 3.4). I samtliga fall var skulle-konstruktionen det mest valda alternativet.

6.3 Påverkande faktorer vid val av ogrammatiskt modal konstruktion

6.3.1 Vitsord i svenska som påverkande faktor

Vi skall först ta en titt på om vitsorden i svenska kan anses vara en påverkande faktor i bruket av modala uttryck. Vi skall först se på om vitsordet i svenska vid studentexamen kan berätta oss något om sakförhållandena. Försökspersonerna är fördelade i grupper efter vitsordet i svenska vid studentexamen.

Tabell 1 Vitsordet i svenska vid studentexamen

Vitsord	f	rätt	%	fel	%
A Laudatur	41	627	69,5	275	30,5
B Eximia	41	623	69,1	279	30,9
C Magna och Cum laude	16	222	63,1	130	36,9
Totalt	98	1472	68,3	684	31,7

A och B: p = 0,86

A och C: p = 0,04

B och C: p = 0,05

Det existerar en statistiskt signifikant skillnad mellan försöksgrupperna A och C, resp. B och C. Det finns däremot ingen statistiskt signifikant skillnad mellan A och B.

De studerande som har erhållit vitsordet laudatur eller eximia i svenska vid studentexamen tenderar att välja färre ogrammatiska modala konstruktioner än studeranden som har fått sämre vitsord. Vi skall nu se huruvida vitsordet i svenska vid slutbetyget är en påverkande faktor.

Tabell 2 Vitsordet i svenska vid slutbetyget

Vitsord	f	rätt	%	fel	%
A 10	42	652	70,6	272	29,4
B 9	48	708	67,0	348	33,0
C 8 och 7	8	112	63,6	64	36,4
Totalt	98	1472	68,3	684	31,7

A och B: p = 0,09

A och C: p = 0,12

B och C: p = 0,41

Det föreligger ingen statistiskt signifikant skillnad mellan försöksgrupperna i detta avseende. Vitsordet i svenska i slutbetyget är ingen faktor som påverkar val av grammatiska och ogrammatiska satser. Det kan dock tänkas att detta som enda variabel är absolut för litet, för att säga något om sakförhållandenas verkliga natur. Därför bör vi göra nya indelningar, efter andra påverkande faktorer som kan spela in i sakförhållandena. Vi skall se dessa faktorer tillsammans kan belysa förhållandena ytterligare. Försökspersonerna är delade i grupper efter vitsordet vid studentexamen och vitsordet i slutbetyget enligt följande indelning: Grupp A; laudatur resp. 10, grupp B; eximia resp. 10, grupp C; laudatur resp. 9, grupp D; eximia resp. 9 och E; magna eller cum laude resp. ≤9

Tabell 3 Vitsordet vid studentexamen och i slutbetyget

Grupp	f	rätt	%	fel	%
A L/10	28	428	69,5	188	30,5
B E/10	14	230	74,7	78	25,3
C L/9	12	180	68,2	84	31,8
D E/9	24	361	68,4	167	31,6
E M,C/≤9	20	273	62,0	167	38,0
Totalt	98	1472	68,3	684	31,7

A och B: p = 0,32

A och C: p = 0,79

A och D: p = 0,68

A och E: p= 0,03

B och C: p = 0,52

B och D: p = 0,11

B och E: p = 0,01

C och D: p = 0,51

C och E: p = 0,06

D och E: p = 0,06

Det ligger en signifikant skillnad mellan försöksgrupperna A och E resp. B och E. Vi kan således fastställa att studeranden som har skrivit laudatur eller eximia och dessutom har vitsordet 10 i slutbetyget accepterar färre ogrammatiska modala konstruktioner än studeranden som lyckats sämre i sina svenskstudier i gymnasiet (M eller C, samt vitsord ≤9).

6.3.2 Lärokurs i svenska som påverkande faktor

Vi skall se om det ligger någon skillnad, mellan de studieobjekt som läst lång lärokurs svenska (A-svenska), i förhållande till dem som inte har gjort det. I hela samplet finns 22 studeranden med A-svenska.

Tabell 4 Lång lärokurs i svenska

Lärokurs	f	rätt	%	fel	%
A Lång	22	341	70,5	143	29,5
B Kort	76	1131	67,6	541	32,4
Totalt	98	1472	68,3	684	31,7

A och B: $p = 0,27$

Det föreligger ingen signifikant skillnad grupperna emellan. Lång läroplan är alltså ingen påverkande faktor i detta sammanhang.

6.3.3 Skolframgång som påverkande faktor

För att ta reda på om allmän skolframgång, som mäts med slutbetygets medelvärde för alla läroämnen i gymnasiet, är en faktor som påverkar kunskaperna i acceptabilitet av modala uttryck, delas försökspersonerna i tre grupper. Den första gruppen består av studerande med ett medelvärde på $\geq 9,1$, den andra av studerande med ett medelvärde mellan 7,9 och 9,0 och den tredje av studerande med ett medelvärde på $\leq 7,8$. Någon annan fördelning används inte i detta sammanhang.

Tabell 5 Medelvärdet

Medelvärde	f	rätt	%	fel	%
A $\geq 9,1$	31	488	71,6	194	28,4
B 7,9 - 9,0	61	900	67,1	442	32,9
C $\leq 7,8$	6	84	63,6	48	36,4
Totalt	98	1472	68,3	684	31,7

A och B: p = 0,04

A och C: p = 0,11

B och C: p = 0,47

Det föreligger alltså en statistiskt signifikant skillnad mellan A och B. Skillnaden mellan A och C, och B och C är däremot inte signifikant.

Därmed kan vi inte fastslå att skolframgång (mätt med medelvärdet i slutbetyget) ensam är en faktor som påverkar bedömningen av modala uttryck.

6.3.4 Språkbegåvning som påverkande faktor

Vi skall se hur allmän språkbegåvning påverkar valet av ogrammatiska modala uttryck. Studerandena är indelade i grupper efter följande karakteristika: Grupp A består av försökspersoner som har läst 3 eller 4 främmande språk varav minst 3 måste ha vitsordet 10 och det fjärde får inte vara sämre än 9. Grupp B består av försökspersoner som har läst 3 eller 4 främmande språk varav minst 2 måste ha vitsordet 10. Grupp C består av försökspersoner som har läst 3 eller 4 främmande språk varav högst ett får ha vitsordet 10. Grupp D består av försökspersoner som har läst 2 till 4 främmande språk och vitsorden är ≤9 i resp. språk. Grupp E består av försökspersoner som läst högst 3 främmande språk varav högst ett har vitsordet 9.

Tabell 6 Vitsord i främmande språk

Grupp	f	rätt	%	fel	%
A	21	337	72,9	125	27,1
B	15	227	68,8	103	31,2
C	21	305	66,0	157	34,0
D	30	445	67,4	215	32,6
E	11	158	65,3	84	34,7
Totalt	98	1472	68,3	684	31,7

A och B: p = 0,20

A och C: p = 0,02

A och D: p = 0,05

A och E: p = 0,04

B och C: p = 0,42

B och D: p = 0,67

B och E: p = 0,47

C och D: p = 0,62

C och E: p = 0,87

D och E: p = 0,60

Det finns en statistiskt signifikant skillnad mellan grupp A och försöksgrupperna C, D resp. E.

Studerande som har haft utmärkt framgång i sina språkstudier och därmed kan anses vara språkbegåvade, tenderar att göra färre fel i bedömningen av modala uttryck än studeranden som inte varit lika framgångsrika i sina språkstudier i gymnasiet.

6.3.5 Speciell språkbegåvning och utmärkt skolframgång som påverkande faktor

Försöksgrupp A består av studeranden med minst fyra främmande språk varav minst tre med vitsordet 10, samt ett medelvärde på ≥9.1 i slutbetyget från gymnasiet. Försöksgrupp B består av studeranden som inte fyllt ovannämnda kriterier.

Tabell 7 Språkbegåvning och skolframgång

Grupp	f	rätt	%	fel	%
A	10	165	75,0	55	25,0
B	88	1936	67,5	629	32,5
Totalt	98	1472	68,3	684	31,7

A och B: p = 0,03

Vi löper alltså en risk på mindre än 5 % att ha fel, om vi säger att de studerande som är speciellt begåvade i språk och som allmänt har haft god framgång i skolan (enligt den karakteristika som presenterats ovan), gör färre fel i bedömningen av modala uttryck än studeranden som inte presterat lika bra i gymnasiet överhuvudtaget och som inte läst så många språk eller som har klarat sig sämre i dem.

6.3.6 Språkkontakter som påverkande faktor

I testet utreddes studerandenas aktiva språkkontakter, såsom om de använder svenska på fritiden, om de läser svenskspråkiga tidningar eller tidskrifter, om de tittar på svenskspråkiga TV-program och har de svenskspråkiga vänner som de använder språket med. Häpnadsväckande var att endast 22 av 98 talade svenska på fritiden minst en gång i veckan! Betydligt fler var de som antingen tittade på TV eller läste tidningar eller tidskrifter varje vecka. Vi jämför tre olika grupper för att utreda om aktivt språkbruk har påverkningar på behärskningen av modalitet. Grupp A består av studeranden som dagligen använder svenska på fritiden och dagligen läser tidningar eller tittar på TV. Grupp B består av studeranden som antigen läser tidningar, tittar på TV eller använder svenska på fritiden varje dag. Grupp C består av studeranden som minst en gång i veckan läser tidningar eller tidskrifter, tittar på TV eller använder svenska på fritiden. Grupp D består av studeranden är väldigt litet eller inte alls i kontakt med svenskan på sin fritid.

Tabell 8 Språkkontakter

Grupp	f	rätt	%	fel	%
A	5	77	70,0	33	30,0
B	13	192	67,1	94	32,9
C	33	493	67,9	233	32,1
D	47	710	68,7	324	31,3
Totalt	98	1472	68,3	684	31,7

A och B: p = 0,53

A och C: p = 0,65

A och D: p = 0,80

B och C: p = 0,82

B och D: p = 0,65

C och D: p = 0,76

Det föreligger inte någon signifikant skillnad mellan grupperna.

Vi konstaterar att språkkontakter är inte någon faktor som påverkar bedömningen av modala uttryck.

6.3.7 Vistelse i Sverige som påverkande faktor

Redan tidigare har konstaterats att det finns ett tunt samband mellan den tid som försökspersonen bott i Sverige och antalet fel, dvs. ju längre tid bosatt desto fler fel! Vi skall nu se hur dessa försökspersoner som varit bosatta i Sverige förhåller sig till resten av samplet i hänsyn till kunskaperna om bedömningen av rätta modala uttryck. Studerandena hade ett rätt bråkigt förflutet i detta hänseende. De hade bott alltifrån 3 månader upp till 12 år i Sverige. För att kunna säga att man verkligen bott i ett främmande land och att det har kunnat ge inflytelse på språkbruket måste man, enligt min mening, ha bott i landet i flera år. Grupp A består av personer som bott i Sverige i minst 6 år. Grupp B består av personer som vistats i Sverige en kortare tid (allt ifrån några månader upptill 2 år). Grupp C består av studeranden som inte vistats i Sverige.

Tabell 9 Vistelse i Sverige

Grupp	f	rätt	%	fel	%
A	5	73	66,4	37	33,6
B	10	155	70,5	65	29,5
C	83	1244	68,1	582	31,9
Totalt	98	1472	68,3	684	31,7

A och B: p = 0,57

A och C: p = 0,71

B och C: p = 0,51

Det förekommer alltså ingen signifikant skillnad i kunskaperna mellan de studerande som bott i Sverige en längre tid och de studerande som bott i Sverige en kortare tid eller inte alls bott i Sverige.

6.3.8 Tvåspråkighet i familjen som påverkande faktor

I samplet återfanns 16 försökspersoner som hade anknytning till tvåspråkighet i familjen, antingen genom sina föräldrar eller syskon. I två av fallen uppgav sig försökspersonen självt vara tvåspråkigt. Vi skall nu se närmare på dilemmat. Grupp A innehåller alla de studerande som

uppgav sig ha tvåspråkiga föräldrar (antingen mor eller far) eller syskon. Försökspersonerna i kontrollgruppen (grupp B) har inte denna anknytning till tvåspråkighet.

Tabell 10 Tvåspråkighet

Grupp	f	rätt	%	fel	%
A	16	236	67,0	116	33,0
B	82	1236	68,5	568	31,5
Totalt	98	1472	68,3	684	31,7

A och B: p = 0,61

Det finns ingen signifikant skillnad mellan grupperna, de tillhör samma population.

Tvåspråkighet inom familjen kan inte ses som en påverkande faktor i samband med bedömningen av modala uttryck. Det är inget under när man betraktar resultaten mot filtret att endast i två av fallen användes svenska som vardagsspråk i hemmet.

6.4 Val mellan *skulle*-uttryck och modala verbformer

I frågeformuläret fanns 24 satser där både *skulle*-uttryck och modala verbformer var möjliga. I 6 av fallen var bruket liktydigt. I 14 fall var *skulle*-uttryck ogrammatiska och i 7 fall var de modala verbformerna ogrammatiska. Tanken är att med hjälp av dessa satser utreda vilka faktorer som påverkar valet mellan *skulle*-uttryck och modala verbformer. Vi gör en indelning av studerandena, efter de karakteristika som samlades in via frågeformuläret och studerar om det finns något speciellt mönster bakom dem som använder exempelvis *skulle*-uttryck, med tanke på skolframgång, språkkontakter osv. Vi vågar oss in på en geografisk indelning också. Trots att frågeformuläret inte angav hemorten för studerande, anser jag att studieorten kan ha haft påverkningar på valet av den modala motsvarigheten till finskans konditionalis. *Skulle*-uttryck används långt mer i finlandssvenskan än i rikssvenskan, och det är enligt min mening möjligt att studieobjekt som studerar på tvåspråkig ort kan ha influerats av finlandssvenskan i den mening att de använder fler *skulle*-uttryck och färre modala verbformer än studieobjekt som studerar i inlandet. Vi börjar med att redogöra för valet av mellan *skulle*-uttryck och modala verbformer

efter olika tänkbara påverkande faktorerna och presenterar data för de fyra städerna var för sig som avslutning till denna studie.

6.4.1 Vitsord i svenska som påverkande faktor

Vi skall först ta en titt på om vitsorden i svenska kan anses vara en påverkande faktor i valet mellan modala verbformer och *skulle*-uttryck. Vi skall först se på om vitsordet vid studentexamen kan berätta oss något om sakförhållandena. Försökspersonerna är fördelade i grupper efter vitsordet i svenska vid studentexamen.

Tabell 11 Vitsord vid studentexamen

Vitsord	f	*Skulle*-uttryck	%	Modala verbformer	%
A Laudatur	41	804	81,7	778	79,1
B Eximia	41	807	82,0	751	76,3
C Magna och Cum laude	16	315	82,0	284	74,0
Totalt	98	1926	81,9	1813	77,1

Skulle-uttryck

A och B: p = 0,87

A och C: p = 0,89

B och C: p = 0,99

Modala verbformer

A och B: p = 0,26

A och C: p = 0,10

B och C: p = 0,50

Som vi ser finns det inga signifikanta skillnader mellan grupperna i detta avseende. Man kan ju tänka sig att bra vitsord i slutbetyget inte heller har några påverkningar, men för att vara på den säkra sidan testar vi också detta. Försökspersonerna är fördelade i grupper efter vitsordet i svenska i slutbetyget.

Tabell 12 Vitsord i slutbetyget

Vitsord	f	*Skulle*-uttryck	%	Modala verbformer	%
A 10	42	827	82,0	799	79,3
B 9	48	929	80,6	884	76,7
C 8 och 7	8	170	88,5	130	67,7

Vitsord	f	*Skulle*-uttryck	%	Modala verbformer	%
Totalt	98	1926	81,9	1813	77,1

Skulle-uttryck

A och B: p = 0,44

A och C: p = 0,07

B och C: p = 0,02

Modala verbformer

A och B: p = 0,25

A och C: p = 0,01

B och C: p = 0,04

Vi kan med en sannolikhet på över 95 % att ha rätt konstatera att det föreligger en verklig skillnad mellan B och C i förhållande till valet av *skulle*-uttryck och A och C resp. B och C i förhållande till val av modala verbformer.

Studenter som inte haft så bra vitsord i svenska i gymnasiet som försökspersonerna i övrigt, tycks ha bristande kunskaper i användningen av modala verbformer, i varje fall i det hänseendet att de accepterat klart färre av dessa konstruktioner i testet. Vad dessa brister kan bero kan vi bara spekulera om.

6.4.2 Lärokurs i svenska som påverkande faktor

Vi skall se om det finns någon skillnad, mellan de studerande som läst lång lärokurs svenska (A-svenska), i förhållande till dem som inte har gjort det. I samplet finns 22 studeranden som läst A-svenska i skolan.

Tabell 13 Långlärokurs i svenska

Lärokurs	f	*Skulle*-uttryck	%	Modala verbformer	%
A Lång	22	435	82,4	414	78,4
B Kort	76	1491	81,7	1399	76,7
Totalt	98	1926	81,9	1813	77,1

A och B: p = 0,77

Det föreligger ingen signifikant skillnad mellan grupperna. Lång läroplan är alltså ingen påverkande faktor i detta sammanhang.

6.4.4 Språkbegåvning som påverkande faktor

Det är tvivelaktigt efter de data som redan presenterats att studeranden som är mycket begåvade i språk skulle skilja sig från det övriga samplet i detta avseende, men för att vara säker testar vi även dem. Grupp A består av försökspersoner som har läst 3 eller 4 främmande språk varav minst 3 måste ha vitsordet 10 och det fjärde får inte vara sämre än 9. Grupp B består av försökspersoner som har läst 3 eller 4 främmande språk varav minst 2 måste ha vitsordet 10. Grupp C består av försökspersoner som har läst 3 eller 4 främmande språk varav högst ett får ha vitsordet 10. Grupp D består av försökspersoner som har läst 2 till 4 främmande språk och vitsorden är ≤9 i resp. språk. Grupp E består av försökspersoner som läst högst 3 främmande språk varav högst ett har vitsordet 9.

Tabell 15 Språkbegåvning

Grupp	f	*Skulle*-uttryck	%	Modala verbformer	%
A	21	424	84,1	387	76,8
B	15	287	79,7	285	79,2
C	21	405	80,4	402	79,8
D	30	578	80,3	552	76,7
E	11	232	87,9	187	70,8
Totalt	98	1926	81,9	1813	77,1

Skulle-uttryck	Skulle-uttryck	Modala verbformer	Modala verbformer
A och B: p = 0,10	C och D: p = 0,98	A och B: p = 0,49	C och D: p = 0,34
A och C: p = 0,19	C och E: p = 0,04	A och C: p = 0,51	C och E: p = 0,04
A och D: p = 0,13	D och E: p = 0,02	A och D: p = 0,97	D och E: p = 0,17
A och E: p = 0,23		A och E: p = 0,13	
B och C: p = 0,83		B och C: p = 0,87	
B och D: p = 0,83		B och D: p = 0,50	
B och E: p = 0,01		B och E: p = 0,09	

Det föreligger en skillnad mellan grupp E och grupperna B, C och D i accepterandet av *skulle*-uttryck, samt grupperna C och E i accepterandet av modala verbformer.

Studerande som inte kan anses vara speciellt språkbegåvade tycks i viss mån acceptera långt fler *skulle*-uttryck än konstruktioner med motsvarande modala verbformer som motsvarighet till finskans konditionalis. Vad detta faktum beror på kan vi tyvärr inte fastställa. Språkbegåvning är i övrigt inte något som styr val av modala uttryck.

6.4.5 Språkkontakter som påverkande faktor

I vilken mån påverkas val av modal konstruktioner av kontakter med språket. Påverkar svenskspråkiga tidningar eller tidskrifter, svenskspråkiga TV-program eller svenskspråkiga vänner användningen? Vi skall titta på en grupp studieobjekt som dagligen uppgav sig antigen läsa tidningar, titta på TV eller använda språket på fritiden. Grupp A består av studeranden som dagligen använder svenska på fritiden och dagligen läser tidningar eller tittar på TV. Grupp B består av studeranden som antigen läser tidningar, tittar på TV eller använder svenska på fritiden varje dag. Grupp C består av studeranden som minst en gång i veckan läser tidningar eller tidskrifter, tittar på TV eller använder svenska på fritiden. Grupp D består av studeranden är väldigt litet eller inte alls i kontakt med svenskan på sin fritid.

Tabell 16 Språkkontakter

Grupp	f	*Skulle*-uttryck	%	Modala verbformer	%
A	5	103	85,8	90	75,0
B	13	264	84,6	239	76,6
C	33	641	80,9	615	77,7
D	47	918	81,4	869	77,0
Totalt	98	1926	81,9	1813	77,1

Skulle-uttryck
A och B: p = 0,80
A och C: p = 0,24
A och D: p = 0,31
B och C: p = 0,19

Skulle-uttryck
B och D: p = 0,26
C och D: p = 0,82

Modala verbformer
A och B: p = 0,84
A och C: p = 0,61
A och D: p = 0,68
B och C: p = 0,79

Modala verbformer
B och D: p = 0,90
C och D: p = 0,79

Det föreligger ingen verklig skillnad mellan försöksgrupperna.

Språkkontakter, vare sig de är aktiva eller mindre aktiva, påverkar inte val av modala konstruktioner.

6.4.6 Vistelse i Sverige som påverkande faktor

Vi skall se hur försökspersoner som bott i Sverige en längre använder de modala uttrycken. Det kunde tänkas att de studerande som varit i kontakt med rikssvenskan betydligt mer än studerandena i det övriga samplet, skulle använda sig av färre *skulle*-uttryck vars bruk är speciellt frekventa i finlandssvenskan. Grupp A består av personer som bott i Sverige i minst 6 år. Grupp B består av personer som vistats i Sverige en kortare tid (allt ifrån några månader upptill 2 år). Grupp C består av studeranden som inte varit bosatta i Sverige.

Tabell 17 Vistelse i Sverige

Grupp	f	*Skulle*-uttryck	%	Modala verbformer	%
A	5	108	90,0	90	75,0
B	10	197	82,1	190	79,2
C	83	1621	81,4	1533	77,0
Totalt	98	1926	81,9	1813	77,1

Skulle-uttryck

A och B: p = 0,06

A och C: p = 0,04

B och C: p = 0,81

Modala verbformer

A och B: p = 0,36

A och C: p = 0,71

B och C: p = 0,56

Det förekommer alltså en signifikant skillnad mellan A och C i fråga om frekvensen av *skulle*-uttryck.

Studeranden som bott i Sverige en längre tid använder långt fler *skulle*-uttryck än de studerande som inte alls vistats i Sverige. Detta förvånar mig stort, och det är svårt att säga vad som kunnat bidra till detta. I finlandssvenskan används *skulle*-uttrycken i högre skala än i rikssvenskan, och detta borde synas på resultaten men i andra riktningen. I och för sig visade resultaten tidigare att

denna grupp inte begår fler fel i bruket av modalitet än det övriga samplet och vi kan därmed dra slutsatsen att de studeranden som bott i Sverige, har bättre kunskaper i fråga om modalitet än de övriga i samplet. De har accepterat fler *skulle*-uttryck i konstruktioner där modala verbformer och skulle-uttryck är likgiltiga. Det finns däremot ingen signifikant skillnad i godkännandet av de modala verbformerna mellan studeranden som bott i Sverige en längre tid och studeranden som bott i Sverige en kortare tid eller dem som inte alls bott i Sverige. Det är helt enkelt ingen påverkande faktor i detta avseende.

6.4.7 Tvåspråkighet i familjen som påverkande faktor

Vi skall se om tvåspråkighet i familjen kan ha någon betydelse i detta sammanhang. I och för sig vet vi inte om det är rikssvenska eller finlandssvenska som används i hemmen, men som tidigare presenterats är det bara i två av fallen där svenska används vardagligen i hemmet. Samplet består av 16 studieobjekt som har anknytning till tvåspråkighet i familjen, antingen genom sina föräldrar eller syskon. I två av fallen uppgav sig försökspersonen självt vara tvåspråkigt.

Tabell 18 Tvåspråkighet i familjen

Grupp	f	*Skulle*-uttryck	%	Modala verbformer	%
A	16	327	85,2	297	77,3
B	82	1599	81,3	1516	77,0
Totalt	98	1926	81,9	1813	77,1

Skulle-uttryck

A och B: p = 0,11

Modalaverbformer

A och B: p = 0,92

Det finns ingen skillnad mellan grupperna. Tvåspråkighet inom familjen kan ej ses som en påverkande faktor i samband med val mellan de modala uttrycken.

6.4.8 Studieort som påverkande faktor

Vi skall se om studieort har någon inverkan på bruket av antingen skulle-uttryck eller

konstruktioner med modala verbformer. Man kunde tänka sig att finlandssvenskan influerat de studieobjekt som studerar i Vasa och Åbo, eftersom de "utsätts" för fler skulle-uttryck dagligen, förutsatt att de går ute på stan, åker buss eller på annat sätt är i kontakt med språket. Möjligheten att höra talad finlandssvenska i Tammerfors eller Jyväskylä är avsevärt mycket mindre enligt min personliga uppfattning. Vi ser först på Åbo och Vasa, följd av Tammerfors och Jyväskylä.

Tabell 19 Studieort

Studieort	f	*Skulle*-uttryck	%	Modala verbformer	%
Jyväskylä (J)	22	436	82,6	374	70,8
Tammerfors (T)	25	484	80,7	495	82,5
Vasa (V)	24	468	81,3	447	77,6
Åbo (Å)	27	538	83,0	497	76,6
Totalt	98	1926	81,9	1813	77,1

Skulle-uttryck

J och T: p = 0,46

J och V: p = 0,63

J och Å: p = 0,87

T och V: p = 0,81

T och Å: p = 0,32

V och Å: p = 0,79

Modala verbformer

J och T: p = 1,41 E-05

J och V: p = 0,04

J och Å: p = 0,06

T och V: p = 0,11

T och Å: p = 0,05

V och Å: p = 0,49

Det förekommer inga signifikanta skillnader mellan studerande på olika studieorter i förhållande till godkännandet av *skulle*-uttryck som motsvarighet till finskans konditionalis. Det förekommer däremot skillnader i förhållande till godkännande av konstruktioner med motsvarande modala verbformer. Skillnaderna är signifikanta mellan J och T resp. V och T och Å.

Studerande i Tammerfors har accepterat långt fler konstruktioner med modala verbformer än studerande i Åbo och speciellt många fler än studerande i Jyväskylä. Vad denna mycket höga frekvens i godkännande av modala verbformer beror på lyckas vi tyvärr inte fastställa. Det finns inga karakteristika som är överrepresenterade hos de försökspersoner som studerar vid Tammerfors universitet. Det kan hända att dessa skillnader beror på skillnader i undervisningen, att modalitet redan behandlats på grammatik föreläsningarna. Fallet skulle inte vara det i de övriga städerna. Samtidigt kan vi konstatera att försökspersoner som studerar på tvåspråkiga

orter, inte influerats av finlandssvenskan i den mån att frekvensen i accepterandet av *skulle*-uttryck, skulle vara högre än för den övriga gruppen. Vi kan inte heller fastställa orsakerna bakom det faktum att studerande i Jyväskylä accepterat färre konstruktioner med motsvarande modala verbformer än studerande i Vasa och Tammerfors.

Skulle-uttrycken var inte överrepresenterade hos försökspersoner som studerar på två språkiga orter i förhållande till dem som inte gör det. Vi kan konstatera att "utsattheten" för finlandssvenskan inte påverkat accepterandet av *skulle*-uttryck i någon mån.

7 SAMMANFATTNING

I denna pro gradu-avhandling har jag redogjort för de fel som förstaårsstuderande av nordisk filologi vid Jyväskylä, Tammerfors, Vasa och Åbo universitet har begått i bruket av modala verbformer som motsvarighet till finskans konditionalis i ett grammatikalitetstest. Jag har även studerat faktorer som påverkar valet mellan *skulle*-uttryck och konstruktioner med motsvarande modala verbformer. Avsikten var att ta reda på i vilken mån vitsorden i svenska (studentexamen/slutbetyg), allmän skolframgång i gymnasiet, lång resp. kort lärokurs i svenska, allmän språkbegåvning, aktiva språkkontakter, vistelsen i Sverige och tvåspråkighet i familjen är faktorer som kan inverka på den grammatiskt rätta användningen av modala uttryck resp. valet av modala former.

Avhandlingen inleddes med en teoridel, där det bl. a. redogjordes för begreppet modalitet, presenterades de konditionala satsfogningar och de närstående satsfognings- och satstyper som studerandena testades med. I teoridelen presenterades också språkinlärning och de faktorer som påverkar den. Olika forskningsmetoder, sätt att samla in material och statistiska metoder behandlades också.

Analysen av det insamlade materialet bidrog till följande slutsatser. Varken lång lärokurs i svenska, aktiva språkkontakter, allmän skolframgång i gymnasiet, vistelsen i Sverige eller tvåspråkighet i familjen, kan anses vara faktorer som inverkar på det grammatiskt rätta bruket av modala uttryck. Däremot kan konstateras att vitsordet i svenska vid studentexamen och allmän språkbegåvning är faktorer som inverkar på det grammatiskt rätta bruket av modala uttryck. Dessutom kan vi med hög sannolikhet säga att sådana studenter som är både språkbegåvade och har haft utmärkt skolframgång i gymnasiet behärskar användningen av modala uttryck bättre än de studenter som inte har dessa karakteristika.

I fråga om de faktorer som påverkar valet mellan *skulle*-uttryck och konstruktioner med modala verbformer kan konstateras att de försökspersoner som varit bosatta i Sverige i 6 eller fler år tenderar att använda fler *skulle*-uttryck än de som inte alls vistats i Sverige. Dessutom tenderar studieobjekt som är mindre språkbegåvade, i vitsord mätt (högst 3 språk varav ett vitsord högst 9) att använda fler *skulle*-uttryck och färre modalaverbformskonstruktioner än testgruppen i övrigt. De försökspersoner som hade vitsordet 8 eller sämre i slutbetyget från gymnasiet visade

klara brister i bedömningen av modala uttryck. De använde klart färre konstruktioner med modala verb.

Varken lång lärokurs i svenska, aktiva eller inaktiva språkkontakter eller förekomst av tvåspråkighet inom familjen, var faktorer som påverkade valet av *skulle*-uttryck eller konstruktioner med modala verb.

Slutligen jämfördes studieorterna med varandra. Tanken var att de studieobjekt som studerade på klart tvåspråkiga orter (Vasa och Åbo) hade influerats av finlandssvenskans överrepresentation av *skulle*-uttryck och således skulle själva godkänna *skulle*-uttryck frekventare än de övriga, men det är bara att konstatera att det inte är fallet. Däremot framgick det att de deltagare som studerar i Jyväskylä accepterar klart färre modalverbskonstruktioner än deltagarna från Tammerfors och Vasa (skillnaden var även näst intill signifikant i förhållande till studerande i Åbo). Vad detta kan bero på lyckades denna studie dock inte ta reda på.

LITTERATUR

Befring, E. 1994. Forskningsmetodik och statistik. Studentlitteratur, Lund.

Bernard, H.R. 1994. Research Methods in Anthropology. Qualitative and Quantitative Approaches. Sage Publication, Thousands Oaks, Ca.

Bergroth, H. 1992. Finlandssvenska. 2 uppl. Schildts Förlag, Vasa.

Butler, C. 1985. Statistics in Linguistics. Basil Blackwell Ltd, Oxford.

Hakulinen, A. & Karlsson, F. 1995. Nykysuomen lauseoppia. 3 uppl. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki..

Holme, I. M. & Solvang, B. K. 1991. Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvantitativa metoder. Studentlitteratur, Lund.

Kiefer, F. 1987. On defining modality. Folia Linguistica Acta Societais Linguisticae Europaeae Tomus XXI/1 1987, 67-94. Mouton publishers.

Larsen-Freeman, D. & Long, M. 1993. An introduction to second language acquisition research. 6 uppl. Longman group UK Ltd.

Linnarud, M. 1993. Språkforskning för språklärare. Studentlitteratur, Lund.

Lyons, J. 1995. Linguistic semantics: an introduction. Cambridge University Press, Cambridge.

Lyons, J. 1977. Semantics. Vol. 2. Cambridge University Press, Cambridge.

Muittari, V. 1978. Modala verbformer i finskan och svenskan. Jyväskylä universitet, Jyväskylä.

Muittari, V. 1987. Om modus och modalitet. En finsk-svensk kontrastiv studie över modalitet i konditionala, koncessiva och komparativa satser och satsfogningar. Jyväskylä universitet, Jyväskylä.

Odlin, T. 1989. Language transfer. Cross-linguistic influence in language learning. Cambidge University Press, Cambridge.

Palmer, F. R. 1979. Modality and the English Modals. Longman, New York.

Palmer, F. R. 1986. Mood and Modality. Cambridge University; Cambridge.

Rudberg, B. 1993. Statistik. Att beskriva och analysera statistiska data., Studentlitteratur, Lund.

SAOB. 1973. Ordbok över svenska språket. 26 bandet. Utgiven av Svenska Akademien, Lund.

Schachter, J., Tyson, A.F. & Diffley, F.J. 1976. Learner intuitions of grammaticality. Language Learning, A journal of Applied Linguistics vol.26 n:o 1, 67-76.

Sundqvist, A. 1955. Studier i svensk moduslära. CWK Gleerup, Lund.

Thorell, O. 1973. Svensk grammatik. Esselte Studium, Stockholm.

Viberg, Å. 1989. Vägen till ett nytt språk 1. Andraspråksinlärning i ett utvecklingsperspektiv. 2 uppl. Natur och Kultur, Stockholm

Wright, G. H. von. 1951. An Essay in modal logic. North Holand, Amsterdam.

BILAGA: TEST

Tämän kyselyn tarkoituksena on saada tietoa ruotsia yliopistossa opiskelevien konditionaalin hallinnasta. Kysely on osa Pro Gradu työtä, jossa tutkitaan konditionaalin hallintaan vaikuttavia tekijöitä. Vastaa kysymyksiin **ympyröimällä** oikea vaihtoehto.

Jos kysymykseen liittyy kirjallinen vastaus, vastaa TEKSTAAMALLA.
Ensin muutama kysymys testattavasta:

□ Pääaineopiskelija □ Sivuaineopiskelija

1. Sukupuoli
   a. mies b. nainen

2. Ruotsin arvosana ylioppilaskirjoituksissa
   a. L b. E c. M d. Cl e. B f. A

3. Kielten arvosanat lukionpäästötodistuksessa
   englanti___ ruotsi___ saksa___ ranska___
   venäjä___ muu, mikä?_____ ___

4. Lukionpäästötodistuksen ka.
   a. ≤7.8 b. 7.9-8.4 c. 8.5-9.0 d. 9.1≥

5. Ruotsin oppimäärä
   a. 3.lk→ b. 5.lk→ c. 7.lk→ d. muu, mikä?_____

6. Luetko ruotsikielisiä sanoma- tai aikakausilehtiä?
   a. päivittäin b. viikoittain c. satunnaisesti d. en lue

7. Katseletko ruotsinkielisiä televisio-ohjelmia?
   a. päivittäin b. viikoittain c. satunnaisesti d. en katsele

8. Käytätkö ruotsia vapaa-aikanasi?
   a. päivittäin b. viikoittain c. satunnaisesti d. en käytä

9. Oletko jossain elämäsi vaiheessa asunut Ruotsissa?
   a. en b. kyllä, kauanko?_____

10. Oletko käynyt ruotsin kielistä koulua?
    a. en b. kyllä, mitkä luokat?_____

11. Onko sinulla ruotsinkielisiä ystäviä, joiden kanssa käytät ao. kieltä? (esim. kirjeenvaihtokavereita)
    a. 4 tai enemmän b. 1-3 c. ei ole

12. Oletko sinä tai joku perheesi jäsen kaksikielinen/ruotsinkielinen?
    a. kyllä, kuka?_____ b. ei

    Jos vastasit edelliseen kysymykseen **EI**, siirry kohtaan **15**

13. Mitä kieltä kotonasi pääsääntöisesti käytetään?
    a. suomea b. ruotsia c. muu, mitä?_____

14. Jos kotonasi puhutaan muuta kieltä kuin **suomea**, osallistutko keskusteluun ao. kielellä?
    a. aina b. pääsääntöisesti c. satunnaisesti d. en koskaan

Seuraavaksi on vuorossa joukko testilauseita konditionaalin käytöstä.
Valitse suomenkieliselle lauseelle ruotsinkielinen vastine.
Oikeita vaihtoehtoja voi olla useampikin! Ympyröi oikea/oikeat vaihtoehdot!
Kiinnitä erityistä huomiota *kursivoituun* sanaan/sanoihin.

15. Jos Pekka *saisi* rahaa, hän ostaisi talon.
    a. Om Pekka *fick* pengar, skulle han köpa ett hus.
    b. Om Pekka *skulle få* pengar, skulle han köpa ett hus.

16. Jos Pekalla *olisi* rahaa, hän ostaisi talon.
    a. Om Pekka *hade* pengar, skulle han köpa ett hus.
    b. Om Pekka *skulle ha* pengar, skulle han köpa ett hus.

17. Jos *olisin* nuori, harjoittelisin aitajuoksua.
    a.Om jag *vore* ung, skulle jag träna häcklöpning.
    b.Om jag *skulle vara* ung, skulle jag träna häcklöpning.

18. Jos *saisin* lomaa heinäkuussa, matkustaisin ulkomaille.
    a. Om jag *fick* semester i juli, skulle jag resa utomlands
    b. Om jag *skulle få* semester i juli, skulle jag resa utomlands

19. Kunpa *olisin* nuori!
    a. Om jag bara *vore* ung!
    b. Om jag bara *skulle vara* ung!
    c. Om jag bara *kunde vara* ung!

20. Kunpa sade *lakkaisi*!
    a. Om det bara *slutade upp* att regna!
    b. Om det bara *kunde sluta upp* att regna!
    c. Om det bara *skulle sluta upp* att regna!

21. Jospa *lähdettäisiin* elokuviin.
    a. Om man *gick* på bio.
    b. Om man *skulle gå* på bio.

22. Minua ilahduttaisi, jos *tulisit* mukaan.
    a. Det skulle glädja mig, om du *följde* med.
    b. Det skulle glädja mig, om du *skulle följa* med.

23. Olisi hyvä, että työt *aloitettaisiin*.
    a. Det vore bra, att man *började* med arbeten.
    b. Det vore bra, att man *skulle börja* med arbeten.

24. Olisi vahinko, jos matkalla *tapahtuisi* jotain ikävää.
    a. Det vore skada, om det *inträffade* någonting tråkigt på resan.
    b. Det vore skada, om det *skulle inträffa* någonting tråkigt på resan.

25. Olisi ikävää, jos et *tulisi* mukaan.
    a. Det vore synd, om du inte *följde* med.
    b. Det vore synd, om du inte *skulle följa* med.

26. Toivon, että *olisin* kuollut.
    a. Jag önskar, att jag *vore* död.
    b. Jag önskar, att jag *skulle vara* död.

28. Toivon, että pojasta *tulisi* lääkäri.
    a. Jag önskar, att sonen *blev* läkare.
    b. Jag önskar, att sonen *skulle bli* läkare.

29. Toivoisin, että pojasta *tulisi* lääkäri.
    a. Jag skulle önska, att sonen *blev* läkare.
    b. Jag skulle önska, att sonen *skulle* bli läkare.

30. *Saisinko/Voisinko saada kysyä* erästä asiaa?
    a. *Fick jag fråga* en sak?
    b. *Skulle jag få fråga* en sak?
    c. *Kunde jag få fråga* en sak.
    d. *Skulle jag kunna få fråga* en sak?

31. *Avaisitteko/Voisitteko avata* ikkunan hetkeksi?
    a. *Öppnade* ni fönstret ett tag?
    b. *Skulle ni öppna* fönstret ett tag?
    c. *Kunde ni öppna* fönstret ett tag?
    d. *Skulle ni kunna öppna* fönstret ett tag?

32. Kahvi *olisi* valmista
    a. Kaffet *är* färdigt
    b. Kaffet *vore* färdigt.
    c. Kaffet *skulle vara* färdigt.

33. Minulla *olisi* uusi ehdotus.
    a. Jag *har* ett nytt förslag
    b. Jag *hade* ett nytt förslag.
    c. Jag *skulle ha* ett nytt förslag.

34. Minun on päästävä ylös, vaikka *makaisin* haudassa.
    a. Jag måste upp, även om jag *låg* i graven.
    b. Jag måste upp, även om jag *skulle ligga* i graven.

35. Vaikka *sataisi* kuinka paljon, menemme sinne.
    a. Även om det *regnade* aldrig så mycket, skall vi gå dit.
    b. Även om det *skulle regna* aldrig så mycket, skall vi gå dit.

36. Hän tekee sen varmasti, *tapahtisipa* sitten mitä tahansa.
    a. Han gör det säkert, vad som än *hände*.
    b. Han gör det säkert, vad som än *skulle hända*.

37. Näytti siltä kuin *saisimme* seuraavana päivänä sadetta.
    a. Det såg ut som om vi följande dag *fick* regn.
    b. Det såg ut som om vi följande dag *skulle få* regn.

38. Tuntui siltä kuin yrityksemme sittenkin *onnistuisi*.
    a. Det verkade som om vårt försök ändå *lyckades*.
    b. Det verkade som om vårt försök ändå *skulle lyckas*.

Kiitos osallistumisestasi!

Muittari, V. 1987. Om modus och modalitet. En finsk-svensk kontrastiv studie över modalitet i konditionala, koncessiva och komparativa satser och satsfogningar. Jyväskylä universitet, Jyväskylä.

Odlin, T. 1989. Language transfer. Cross-linguistic influence in language learning. Cambidge University Press, Cambridge.

Palmer, F. R. 1979. Modality and the English Modals. Longman, New York.

Palmer, F. R. 1986. Mood and Modality. Cambridge University; Cambridge.

Rudberg, B. 1993. Statistik. Att beskriva och analysera statistiska data., Studentlitteratur, Lund.

SAOB. 1973. Ordbok över svenska språket. 26 bandet. Utgiven av Svenska Akademien, Lund.

Schachter, J., Tyson, A.F. & Diffley, F.J. 1976. Learner intuitions of grammaticality. Language Learning, A journal of Applied Linguistics vol.26 n:o 1, 67-76.

Sundqvist, A. 1955. Studier i svensk moduslära. CWK Gleerup, Lund.

Thorell, O. 1973. Svensk grammatik. Esselte Studium, Stockholm.

Viberg, Å. 1989. Vägen till ett nytt språk 1. Andraspråksinlärning i ett utvecklingsperspektiv. 2 uppl. Natur och Kultur, Stockholm

Wright, G. H. von. 1951. An Essay in modal logic. North Holand, Amsterdam.

BILAGA: TEST

Tämän kyselyn tarkoituksena on saada tietoa ruotsia yliopistossa opiskelevien konditionaalin hallinnasta. Kysely on osa Pro Gradu työtä, jossa tutkitaan konditionaalin hallintaan vaikuttavia tekijöitä. Vastaa kysymyksiin **ympyröimällä** oikea vaihtoehto.

Jos kysymykseen liittyy kirjallinen vastaus, vastaa TEKSTAAMALLA.
Ensin muutama kysymys testattavasta:

□ Pääaineopiskelija □ Sivuaineopiskelija

1. Sukupuoli
   a. mies b. nainen

2. Ruotsin arvosana ylioppilaskirjoituksissa
   a. L b. E c. M d. Cl e. B f. A

3. Kielten arvosanat lukionpäästötodistuksessa
   englanti___ ruotsi___ saksa___ ranska___
   venäjä___ muu, mikä?_____ ___

4. Lukionpäästötodistuksen ka.
   a. ≤7.8 b. 7.9-8.4 c. 8.5-9.0 d. 9.1≥

5. Ruotsin oppimäärä
   a. 3.lk→ b. 5.lk→ c. 7.lk→ d. muu, mikä?_____

6. Luetko ruotsikielisiä sanoma- tai aikakausilehtiä?
   a. päivittäin b. viikoittain c. satunnaisesti d. en lue

7. Katseletko ruotsinkielisiä televisio-ohjelmia?
   a. päivittäin b. viikoittain c. satunnaisesti d. en katsele

8. Käytätkö ruotsia vapaa-aikanasi?
   a. päivittäin b. viikoittain c. satunnaisesti d. en käytä

9. Oletko jossain elämäsi vaiheessa asunut Ruotsissa?
   a. en b. kyllä, kauanko?_____

10. Oletko käynyt ruotsin kielistä koulua?
    a. en b. kyllä, mitkä luokat?_____

11. Onko sinulla ruotsinkielisiä ystäviä, joiden kanssa käytät ao. kieltä? (esim. kirjeenvaihtokavereita)
    a. 4 tai enemmän b. 1-3 c. ei ole

12. Oletko sinä tai joku perheesi jäsen kaksikielinen/ruotsinkielinen?
    a. kyllä, kuka?_____ b. ei

    Jos vastasit edelliseen kysymykseen **EI**, siirry kohtaan **15**

13. Mitä kieltä kotonasi pääsääntöisesti käytetään?
    a. suomea b. ruotsia c. muu, mitä?_____

14. Jos kotonasi puhutaan muuta kieltä kuin **suomea**, osallistutko keskusteluun ao. kielellä?
    a. aina b. pääsääntöisesti c. satunnaisesti d. en koskaan

Seuraavaksi on vuorossa joukko testilauseita konditionaalin käytöstä.
Valitse suomenkieliselle lauseelle ruotsinkielinen vastine.
Oikeita vaihtoehtoja voi olla useampikin! Ympyröi oikea/oikeat vaihtoehdot!
Kiinnitä erityistä huomiota *kursivoituun* sanaan/sanoihin.

15. Jos Pekka *saisi* rahaa, hän ostaisi talon.
    a. Om Pekka *fick* pengar, skulle han köpa ett hus.
    b. Om Pekka *skulle få* pengar, skulle han köpa ett hus.

16. Jos Pekalla *olisi* rahaa, hän ostaisi talon.
    a. Om Pekka *hade* pengar, skulle han köpa ett hus.
    b. Om Pekka *skulle ha* pengar, skulle han köpa ett hus.

17. Jos *olisin* nuori, harjoittelisin aitajuoksua.
    a.Om jag *vore* ung, skulle jag träna häcklöpning.
    b.Om jag *skulle vara* ung, skulle jag träna häcklöpning.

18. Jos *saisin* lomaa heinäkuussa, matkustaisin ulkomaille.
    a. Om jag *fick* semester i juli, skulle jag resa utomlands
    b. Om jag *skulle få* semester i juli, skulle jag resa utomlands

19. Kunpa *olisin* nuori!
    a. Om jag bara *vore* ung!
    b. Om jag bara *skulle vara* ung!
    c. Om jag bara *kunde vara* ung!

20. Kunpa sade *lakkaisi*!
    a. Om det bara *slutade upp* att regna!
    b. Om det bara *kunde sluta upp* att regna!
    c. Om det bara *skulle sluta upp* att regna!

21. Jospa *lähdettäisiin* elokuviin.
    a. Om man *gick* på bio.
    b. Om man *skulle gå* på bio.

22. Minua ilahduttaisi, jos *tulisit* mukaan.
    a. Det skulle glädja mig, om du *följde* med.
    b. Det skulle glädja mig, om du *skulle följa* med.

23. Olisi hyvä, että työt *aloitettaisiin*.
    a. Det vore bra, att man *började* med arbeten.
    b. Det vore bra, att man *skulle börja* med arbeten.

24. Olisi vahinko, jos matkalla *tapahtuisi* jotain ikävää.
    a. Det vore skada, om det *inträffade* någonting tråkigt på resan.
    b. Det vore skada, om det *skulle inträffa* någonting tråkigt på resan.

25. Olisi ikävää, jos et *tulisi* mukaan.
    a. Det vore synd, om du inte *följde* med.
    b. Det vore synd, om du inte *skulle följa* med.

26. Toivon, että *olisin* kuollut.
    a. Jag önskar, att jag *vore* död.
    b. Jag önskar, att jag *skulle vara* död.

27. Toivoisin, että *olisin* kuollut.
    a. Jag skulle önska, att jag *vore* död.
    b. Jag skulle önska, att jag *skulle* vara död.

28. Toivon, että pojasta *tulisi* lääkäri.
    a. Jag önskar, att sonen *blev* läkare.
    b. Jag önskar, att sonen *skulle bli* läkare.

29. Toivoisin, että pojasta *tulisi* lääkäri.
    a. Jag skulle önska, att sonen *blev* läkare.
    b. Jag skulle önska, att sonen *skulle* bli läkare.

30. *Saisinko/Voisinko saada kysyä* erästä asiaa?
    a. *Fick jag fråga* en sak?
    b. *Skulle jag få fråga* en sak?
    c. *Kunde jag få fråga* en sak.
    d. *Skulle jag kunna få fråga* en sak?

31. *Avaisitteko/Voisitteko avata* ikkunan hetkeksi?
    a. *Öppnade* ni fönstret ett tag?
    b. *Skulle ni öppna* fönstret ett tag?
    c. *Kunde ni öppna* fönstret ett tag?
    d. *Skulle ni kunna öppna* fönstret ett tag?

32. Kahvi *olisi* valmista
    a. Kaffet *är* färdigt
    b. Kaffet *vore* färdigt.
    c. Kaffet *skulle vara* färdigt.

33. Minulla *olisi* uusi ehdotus.
    a. Jag *har* ett nytt förslag
    b. Jag *hade* ett nytt förslag.
    c. Jag *skulle ha* ett nytt förslag.

34. Minun on päästävä ylös, vaikka *makaisin* haudassa.
    a. Jag måste upp, även om jag *låg* i graven.
    b. Jag måste upp, även om jag *skulle ligga* i graven.

35. Vaikka *sataisi* kuinka paljon, menemme sinne.
    a. Även om det *regnade* aldrig så mycket, skall vi gå dit.
    b. Även om det *skulle regna* aldrig så mycket, skall vi gå dit.

36. Hän tekee sen varmasti, *tapahtisipa* sitten mitä tahansa.
    a. Han gör det säkert, vad som än *hände*.
    b. Han gör det säkert, vad som än *skulle hända*.

37. Näytti siltä kuin *saisimme* seuraavana päivänä sadetta.
    a. Det såg ut som om vi följande dag *fick* regn.
    b. Det såg ut som om vi följande dag *skulle få* regn.

38. Tuntui siltä kuin yrityksemme sittenkin *onnistuisi*.
    a. Det verkade som om vårt försök ändå *lyckades*.
    b. Det verkade som om vårt försök ändå *skulle lyckas*.

Kiitos osallistumisestasi!